

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Поступак за кривична дела ратних злочина у
међународном и националном законодавству**

(мастер рад)

Ментор:

Проф. др Саша Кнежевић

Студент:

Александар Ђорђевић

Број индекса: М 015/17-УП

Ниш, 2020. година

САДРЖАЈ

УВОД.....	- 1 -
I. ОСВРТ НА ПРОПИСИВАЊЕ И ПРОЦЕСУИРАЊЕ РАТНИХ ЗЛОЧИНА СА АСПЕКТА МЕЂУНАРОДНОГ И НАЦИОНАЛНОГ ПРАВА	- 3 -
1.1. ИНКРИМИНАЦИЈА РАТНИХ ЗЛОЧИНА И ДРУГИХ ДЕЛА ПРОТИВ ЧОВЕЧНОСТИ И МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА	- 3 -
1.2. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РАТНИХ ЗЛОЧИНА	- 4 -
1.3. РАТНИ ЗЛОЧИНИ ПРОПИСАНИ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНИКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	- 7 -
II. МЕЂУНАРОДНИ КРИВИЧНИ СУДОВИ	- 10 -
2.1. МЕЂУНАРОДНИ КРИВИЧНИ СУД ЗА БИВШУ ЈУГОСЛАВИЈУ	- 10 -
2.1.1. <i>Организација и поступак Међународног кривичног суда за бившу Југославију</i>	- 12 -
2.1.2. <i>Анализа процесуирања кривичних дела ратних злочина пред МКСЈ</i>	- 19 -
2.2. СТАЛНИ МЕЂУНАРОДНИ КРИВИЧНИ СУД	- 22 -
2.2.1. <i>Организација и поступак Међународног кривичног суда</i>	- 26 -
2.3. СПЕЦИЈАЛИЗОВАНА ВЕЋА И СПЕЦИЈАЛИЗОВАНО ТУЖИЛАШТВО ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА ИЗВРШЕНА НА ТЕРИТОРИЈИ АП КиМ	- 32 -
2.3.1. <i>Надлежност Специјализованих већа и Специјализованог тужилаштва</i>	- 34 -
2.3.2. <i>Организација и поступак Специјализованих већа и Специјализованог Тужилаштва</i> -	- 35 -
III. ПОСЕБНОСТ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И НАДЛЕЖНОСТИ ДРЖАВНИХ ОРГАНА У ПОСТУПКУ ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ	- 45 -
3.1. ПОЈАМ И ЗНАЧАЈ	- 45 -
3.2. СЛУЖБА ЗА ОТКРИВАЊЕ РАТНИХ ЗЛОЧИНА МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА.....	- 48 -
3.3. ТУЖИЛАШТВО ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ	- 49 -
3.3.1. <i>Анализа процесуирања кривичних дела ратних злочина од стране тужилаштва за ратне злочине</i>	- 51 -
3.4. ПОСЕБНИ СУДСКИ ОРГАНИ	- 55 -
IV. СПЕЦИФИЧНОСТИ ПОСТУПКА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА РАТНИХ ЗЛОЧИНА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	- 57 -
4.1. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ.....	- 58 -
4.1.1. <i>Тајни надзор комуникације</i>	- 60 -
4.1.2. <i>Тајно праћење и снимање</i>	- 61 -
4.1.3. <i>Симуловани послови</i>	- 62 -
4.1.4. <i>Рачунарско претраживање података</i>	- 62 -
4.1.5. <i>Контролисана испорука</i>	- 63 -
4.1.6. <i>Прикривени иследник</i>	- 63 -
4.2. ОКРИВЉЕНИ/ОСУЂЕНИ КАО СВЕДОК	- 65 -
4.3. ОСТАЛЕ ПРОЦЕСНЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ.....	- 67 -
V. ЗАШТИТА СВЕДОКА У ПОСТУПКУ ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ.....	- 69 -
5.1. ПОЈАМ СВЕДОКА	- 69 -
5.2. ЗАШТИТА СВЕДОКА У ПОСТУПЦИМА ПРЕД МЕЂУНАРОДНИМ КРИВИЧНИМ СУДОМ ЗА БИВШУ ЈУГОСЛАВИЈУ	- 70 -
5.3. ЗАШТИТА СВЕДОКА У ПОСТУПЦИМА ПРЕД МЕЂУНАРОДНИМ КРИВИЧНИМ СУДОМ	- 71 -
5.4. ЗАШТИТА СВЕДОКА У ПОСТУПЦИМА ПРЕД СПЕЦИЈАЛИЗОВАНИМ ВЕЋИМА	- 72 -
5.5. ЗАШТИТА СВЕДОКА У ПОСТУПЦИМА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА РАТНИХ ЗЛОЧИНА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.	- 74 -

ЗАКЉУЧАК	- 78 -
ЛИТЕРАТУРА	- 80 -
САЖЕТАК	- 83 -
SUMMARY	- 85 -
БИОГРАФИЈА	- 87 -

УВОД

Историја човечанства поред својих светлих делова који су обележили развој и огроман напредак бележи и неке тамније стране. За Први и Други светски рат са сигурношћу можемо рећи да представља једно од најтамнијих делова историје човечанства. Злочини почињени у ратним сукобима не могу се мерити ни са једним злочином који се изврши у мирнодопским условима, ма колико ужасна обележја имао тај злочин.

Рат, као оружани сукоб две формације, као последицу има велики број жртава на обе стране. У светским ратовима страдало је много војника на фронтима, али је поражавајућа истина да постоји неописива похлепа за владавином, покораванем света и мржњи према онима који су другачији или који не мисле исто. Зато је много невиних, ненаоружаних цивила изгубило своје животе на тако монструозан начин да се чињенице о томе косе са оним елементарним, оним што одваја човека од животињског света. Морало је да буде проливено много крви да би се у човековој свести родила мисао да оружаном сукобљавање зараћених страна не подлеже само правилима војне стратегије, већ и одређеним нормама ратовања које обавезују стране у сукобу на хумано поступање.

Настала у почетку у обичајном праву, правила ратовања свој писани основ добијају тек у XIX веку, настојањем државе, а затим и читаве међународне заједнице, да их на одговарајући начин систематизују и уреде, што је чињено помоћу разних међународних уговора. На овај начин је формирано међународно ратно право које је представљало окосницу за настанак и развој међународног кривичног права, а које има за последицу индивидуалну кривичну одговорност и примену кривичне санкције.

Као узроке који доводе до извршења ратних злочина можемо издвојити промене у политичком деловању држава, процес транзиције, неефикасност међународних судова, неуједначену примену законских прописа, порицање извршилаца да је до ратних злочина дошло, тачније инсистирање да одређени модел понашања не спада у елементе ратних злочина и други. Криминално понашање извршилаца дела који су неретко на високим државним позицијама, привлачи пажњу јавности и стога има велики друштвени, политички, као и научни значај.

Предмет овог рада се, пре свега, односи на анализу поступка за кривична дела ратних злочина у међународном и националном законодавству. Анализа поступка у међународном законодавству обухвата анализу поступка *ad hoc* трибунала, сталног кривичног суда, као и интернационализоване (хибридне) судове. С обзиром на важност

ратних злочина као међународног проблема у раду ће, такође, бити обрађени процесни, материјално правни и организациони аспект Међународног кривичног суда за бившу Југославију, Међународног кривичног суда, Специјализованих већа и специјализованог тужилаштва, као и органа у Републици Србији. Рад се бави одређивањем процесног положаја, током поступка, као и улоге процесних субјеката у поменутих судовима, као и организационим одређивањем истих. Део рада посвећен је посебним доказним радњама као института који је предвиђен за откривање и кажњавање кривичних дела ратних злочина у законодавству Републике Србије. Поред наведеног, кроз рад је извршена анализа процесуирања кривичних дела ратних злочина пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију, као и процесуирања од стране Тужилаштва за ратне злочине.

Циљ рада је теоријско одређивање посебности организације и специфичности поступка у материји кривичних дела ратних злочина на међународном и националном нивоу. Поред наведеног, у раду је хронолошки приказан приступ међународне заједнице у превенцији, као и кажњавању учioniлаца кривичних дела ратних злочина кроз оснивање кривичних судова, чиме је омогућено потпуно разумевање важећих решења у материји кривичних дела ратних злочина.

У погледу научних метода који су примењени у овом раду треба поћи од чињенице да предмет истраживања обухвата материју неколико ужих правних дисциплина: општег кривичног права, кривичног процесног права, међународног кривичног права, међународног јавног и међународног хуманитарног права, што даље имплицира да је био неопходан интердисциплинарни приступ анализи прописа релевантних за материју ратних злочина. У складу са тиме, овај рад подразумева тематику више правних дисциплина и за правилно одређивање циљева примењени су бројни методи. У највећој мери је примењен позитивно-правни, односно догматско-правни метод. Међутим, с обзиром на комплексан предмет истраживања, примењени су и други методи: дескриптивни метод, компаративни метод, појмовна анализа, анализа садржаја и каузална анализа.

I. ОСВРТ НА ПРОПИСИВАЊЕ И ПРОЦЕСУИРАЊЕ РАТНИХ ЗЛОЧИНА СА АСПЕКТА МЕЂУНАРОДНОГ И НАЦИОНАЛНОГ ПРАВА

1.1. Инкриминација ратних злочина и других дела против човечности и међународног права

Као једна од прихваћених дефиниција међународних кривичних дела јесте да се међународно кривично дело може одредити као противправно понашање кривично одговорног учиниоца којим се повређују или угрожавају добра заштићена међународним правом, мир међу народима и безбедност човечанства, које је прописима одређено као кривично дело и за којег учиниоца је прописана кривична санкција.¹

Када су се ова кривична дела појавила није могуће прецизно установити, међутим, претпоставља се да су ова кривична дела стара колико и историја људског друштва, док се њихов међународни значај може одредити од времена када је међународна заједница предузела активности на сузбијању наведених кривичних дела. Активност међународне заједнице у сузбијању ратних злочина и других дела против човечности огледа се у стварању и изградњи међународног кривичног права. Међународно кривично право се најпре односило на међународно ратно право, док је за циљ имало да, ако савремено друштво и његова цивилизација још нису успели да елиминишу рат као средство за решавање међународних спорова, онда бар умање последице које рат производи. Последице које рат производи огледају се кроз масовно вршење најтежих злочина у рату. Прописивањем правила којих се учесници у рату морају придржавати ова нехумана категорија би се уредила и категоризовала, а вођење рата бар у некој мери хуманизовало.

Догађаји после Првог светског рата у коме су чињени бројни ратни злочини, захтевали су доношење аката којим би се такво понашање осудило и показало као неприхватљиво. То је проузроковало даљи развој међународног ратног права, као и доношење правила којих ће се у рату придржавати зарађене стране, јер се показало да дотадашњи међународни уговори, којима је између осталог окончан Први светски рат, нису поштовани и да није дошло до адекватног санкционисања злочина који су се десили у Првом светском рату.

Ипак се наставило са доношењем нових међународних споразума који су се односили на ратне злочине као злочине против међународног права, да би се тек након Другог светског рата приступило и првим суђењима за најтеже злочине против

---

¹ Д. Јовашевић, *Међународна кривична дела- одговорност и кажњивост*, Ниш, 2010, стр. 132-135.

међународног права. Формирани су Међународни суд у Нирнбергу и Међународни суд у Токију који су донели и прве пресуде за злочине против међународног права којима је то право и примењено, а Нирнбершки принципи постали су значајан документ у развоју међународног кривичног права. У том периоду донета је и резолуција Генералне скупштине Организације Уједињених нација о сузбијању злочина геноцида из 1948. године, као и четири Женевске конвенције о ратним злочинима из 1949. године. После тога, па до данас, донето је низ нових међународних конвенција о сузбијању кривичних дела од међународног значаја и за чије сузбијање је потребно ангажовање целе међународне заједнице.

Све наведене конвенције предвиђају различите облике злочина и других кривичних дела и ратификоване су од стране Народне скупштине Републике Србије. Према Уставу Републике Србије потврђени међународни уговори и општеприхваћена правила међународног права део су правног поретка Републике Србије.² Поред наведеног, инкриминације из ових конвенција добиле су законске формулације у Кривичном законнику, што не значи да та дела нису или не би била прописана у Кривичном законнику и да нису предвиђена у поменутиим конвенцијама.

1.2. Основне карактеристике ратних злочина

Да би се кривична дела могла сматрати као ратни злочини, мора постојати веза с међународним или унутрашњим оружаним сукобом. То се нарочито односи на забрањена дела која врше цивилна лица, иако судови захтевају да се та веза утврди и онда када злочине изврше војна лица. Забрањена дела, односно злочини, која врше цивилна лица над другим цивилним лицима такође могу бити ратни злочини, ако постоји веза између забрањеног дела и оружаног сукоба. Ако та веза не постоји, то није ратни злочин него обично кривично дело, по праву на којој се одређеној територији примењује.³

Да би се неко дело могло сматрати ратним злочином потребно је утврдити, да ли се њиме крши међународно хуманитарно право, првенствено због тога што свако кршење ратног права по националним правима и војним приручницима представља ратни злочин. Тај приступ није убедљив, због тога што свако кршење хуманитарног права не

---

² Устав Републике Србије, *Службени гласник Р. Србије*, број 98/2006, члан 194.

³ С. Аврамов, М. Крећа, *Међународно јавно право, осамнаесто измењено и допуњено издање*, Београд, 2003, стр. 622.

представља ратни злочин. Због тога, претпоставка да свако кршење међународног хуманитарног права представља ратни злочин, у прецедентном праву и општим начелима кривичног правосуђа, а нарочито с обзиром на начело законитости „*nullum crimen sine lege*“, не мора бити довољна.⁴

Могуће је да национални и међународни судови нека кршења доследно сматрају ратним злочинима. То се може односити на: незаконито убијање ратних заробљеника или недужних цивила, бомбардовање болница, убијање бродоломника или рањених лица итд. Само постојање таквих злочина може се сматрати и ратним злочинима. Много је боље да се покаже да се та кршења сматрају за ратне злочине, по међународном обичајном праву, када морају постојати многи докази да је обичај да државе гоне такве прекршаје као ратне злочине и да то чине из уверења да тако поступају сагласно обавезујућем правилу међународног права, *opinio iuris*.⁵

Да би се уочиле главне правне карактеристике забрањеног понашања, потребно је у сваком случају размотрити суштину правила за која се тврди да су прекршена. У обичајном праву не постоји правно обавезујући списак ратних злочина. Треба приметити да начело *nullum crimen sine lege*, међународно кривично право прихвата у ограниченој мери. Због тога се о објективном елементу злочина може говорити само на основу суштине правила међународног хуманитарног права које је наводно прекршено.⁶

Ратни злочини се могу сврстати у неколико група:

- ратни злочини почињени у међународним оружаним сукобима и
- ратни злочини почињени у унутрашњим оружаним сукобима, али не и унутрашње побуне и немири, или изоловани и спорадични акти оружаног насиља, између државних власти и побуњеника, или између две или више организованих група унутар једне државе.

Државе и судови су дуго стајали на становишту да се ратни злочини могу вршити само у ратовима као таквим. Кршења међународног права извршена у току унутрашњих оружаних сукоба нису била инкриминисана.

Обе врсте обухватају следеће:

- Злочине почињене против лица која нису учествовала или више не учествују у оружаним сукобима. У пракси се далеко највећи број злочина изврши против

---

⁴ Б. Векарић, *Специфичности третмана ратних злочина у међународном и националном кривичном законодавству*, Београд, 2016, стр. 34.

⁵ Ј. Лопичић, *Кривичноправна заштита ратних заробљеника у југословенском кривичном праву*, Београд, 2005, стр.21.

⁶ А. Касезе, *Међународно кривично право*, Београд, 2005, стр. 61.

цивила или ненаоружаних покрета отпора на окупираним територијама обухватајући и сексуално насиље над женама. У контексту унутрашњих оружаних сукоба, иста та кршења су забрањена и могу се сматрати за ратни злочин, ако су озбиљна, али се не могу назвати тешка кршења, што говори и члан 3 све четири Женевске конвенције.

- Злочини против непријатељских бораца или цивила који су извршени забрањеним методама ратовања. Такви злочини су нпр: намерно усмеравање напада на цивилно становништво, претње насиљем с циљем да се шири страх међу цивилима, намерни напади на цивиле и цивилне објекте, намерно нападање медицинских установа и медицинског материјала и медицинског особља, објава да ће заробљеници бити убијани.
- Злочини против непријатељских бораца, укључујући коришћење забрањених средстава ратовања. Примери: коришћење оружја, пројектила и материјала који проузрокују сувишне повреде и непотребне патње. Коришћење отрова или отровног оружја, отровних и других гасова, коришћење хемијског или бактериолошког оружја, коришћење распрскавајућих пројектила итд.
- Злочини против посебно заштићених лица и обеката. Примери: Црвени крст, Црвени полумесец, Црвени лав и сунце, особље УН у операцијама за очување мира итд.
- Злочини који се чине непрописним коришћењем заштитних знакова и амблема као што је застава помирења, перфидно коришћење заставе, војне униформе итд.⁷

Некада се у међународним правилима која забрањују неке радње наводе и субјективни, или ментални елементи *mens rea*, бића кривичног дела.

Тако се у члану 130, треће женевске конвенције из 1949. године о ратним заробљеницима, међу тешка кривична дела наводи намерно убиство, мучење или нечовечно поступање, као и намерно проузроковање великих патњи или наношење озбиљних повреда телу и здрављу, или његово лишавање права да му буде редовно и непристрасно суђено према одредбама Конвенције.⁸ Сигурно је да реч намерно указује на злочиначку намеру, да се произведе последица дела које је забрањено међународним правилом.

---

⁷ М. Симовић, М. Благојевић, *Међународно кривично право*, Бања Лука, 2007. стр. 135.

⁸ Члан 130, Женевска конвенција о поступању са ратним заробљеницима (III Женевска конвенција), *Службени лист ФНРЈ*, бр. 24/50.

Међународна правила чак ни имплицитно не предвиђају субјективни елемент, па треба стати на становиште да се увек тражи намера или зависно од околности, нехат, како је то прописано у највећем броју правних система света. У погледу неких врста ратних злочина, довољан је и тежак или кажњив нехат (*culpa gravis*), тј. да је починилац злочина, иако свестан ризика који његова радња повлачи, уверен да неће доћи до забрањене последице, док у случају евентуалног умишљаја (*dolus eventualis*) извршилац свесно преузима тај ризик.⁹

1.3. Ратни злочини прописани у Кривичном законнику Републике Србије

Кривична дела ратних злочина прописана у Републици Србији можемо пронаћи у глави XXXIV Кривичног законика Републике Србије. Поједина кривична дела ратних злочина у овој глави Кривичног законика Србије обухватају:

- Геноцид (Члан 370.)
- Злочин против човечности (Члан 371.)
- Ратни злочин против цивилног становништва (Члан 372.)
- Ратни злочин против рањеника и болесника (Члан 373.)
- Ратни злочин против ратних заробљеника (Члан 374.)
- Организовање и подстицање на извршење геноцида и ратних злочина (Члан 375.)
- Употреба недозвољених средстава борбе (Члан 376.)
- Недозвољена производња, промет и држање оружја чија је употреба забрањена (Члан 377.)
- Противправно убијање и рањавање непријатеља (Члан 378.)
- Противправно одузимање ствари од убијених (Члан 379.)
- Повреда парламентарара (Члан 380.)
- Сурово поступање с рањеницима, болесницима и ратним заробљеницима (Члан 381.)
- Неоправдано одлагање репатријације ратних заробљеника (Члан 382.)
- Уништавање културних добара (Члан 383.)
- Неспречавање вршења кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом (Члан 384.)
- Злоупотреба међународних знакова (Члан 385.)
- Агресиван рат (Члан 386.)

---

⁹ А. Касезе, *op.cit.*, 2005, стр. 66-67.

Ратни злочин против цивилног становништва - Кривични законик Србије у Глави XXXIV, у члану 372. у највећој мери следи описе и радње извршења које су дате у међународном обичајном праву и Женевским конвенцијама из 1949. године којима су кодификована правила о заштити жртава оружаних сукоба, укључујући посебно Женевску конвенцију о заштити грађанских лица за време рата (1949) као и Допунске протоколе из Женевске конвенције (1977) о заштити жртава међународних оружаних сукоба (*Protokol I*) и о заштити жртава немеђународних оружаних сукоба (*Protokol II*).

Према члану 372. Кривичног законика Р. Србије облици радње извршења кривичног дела ратног злочина против цивилног становништва су бројни и укључују наредбу или непосредно извршење у време рата, оружаног сукоба или окупације, неке од следећих радњи или поступака:

- напад на цивилно становништво, насеље, поједина цивилна лица, лица онеспособљена за борбу или на припаднике или објекте хуманитарних организација или мировних мисија;
- напад без избора циља којима се погађа цивилно становништво или цивилни објекти који су под посебном заштитом међународног права;
- напад на војне циљеве за који се знало да ће проузроковати страдање цивилног становништва или наношење штете цивилним објектима које је у очигледној несразмери са очекиваним војним учинком;
- поступци према цивилном становништву као што су вршење телесних повреда, мучења, нечовечна поступања, биолошки, медицински или други научни експерименти, присилна стерилизација, узимање ткива или органа ради трансплантације или да се друге радње којима се нарушава здравље или наносе велике патње;
- наређивање расељавања или пресељавања или присилног однародњавања или превођења у другу веру;
- присиљавање на трудноћу, проституцију или силовања;
- примењивање мера застрашивања и терора, узимање талаца, колективно кажњавање, противправна лишавања слободе и затварања;
- лишавање права на правилно и непристрасно суђење;
- проглашење права и радњи држављана непријатељске стране забрањеним, суспендованим или недопуштеним у судском поступку;
- присиљавање на службу у оружаним снагама непријатељске силе или у њеној обавештајној служби или администрацији;

- присиљавање на службу у оружаним снагама лица млађег од осамнаест година;
- присиљавање на принудни рад;
- изгладњавање становништва;
- противправно одузимање, присвајање или уништавање имовине у великим размерама које није оправдано војним потребама;
- узимање противправне и несразмерно велике контрибуције и реквизиције;
- смањење вредности домаћег новца или противправно издавање новца.
- наређивање или извршење пресељења делова свог цивилног становништва на окупирану територију.

Тежим обликом овог кривичног дела сматра се наређивање или извршење убистава цивилног становништва, а његов посебан облик чини претња извршењем једног или више дела из става 1 и 2 члана 372. који обухвата све горе наведене радње.

Ратни злочин против рањеника и болесника - Основ инкриминације ратног злочина против рањеника и болесника, прописан чланом 373. Кривичног законика Р. Србије налази се у одредбама Женевске конвенција за побољшање положаја рањеника, болесника и бродоломника оружаних снага на мору (1949). Према Кривичном законнику Р. Србије ратни злочин против рањеника и болесника састоји се у наређивању или извршавању према рањеницима, болесницима, бродоломницима или санитетском или верском особљу телесних повреда, мучења, нечовечних поступања, биолошких, медицинских или других научних експеримената, узимања ткива или органа ради трансплантације или других радњи којима се жртвама нарушава здравље или наносе велике патње. Ово кривично дело укључује и наређивање или извршење противзаконитог уништавања или присвајања у великим размерама материјала, средстава санитетског транспорта и залиха санитетских установа или јединица које није оправдано војним потребама. Тежи облик овог кривичног дела представља наређивање или извршење убистава рањеника и болесника.

Ратни злочин против ратних заробљеника - Елементи ратног злочина против ратних заробљеника дати су у Женевској конвенцији о поступању са ратним заробљеницима из 1949. године. Према Кривичном законнику Р. Србије кривично дело ратног злочина против ратних заробљеника састоји се у наређивању или извршењу телесних повреда, мучења, нечовечних поступања, биолошких, медицинских или других научних експеримената, узимања ткива или органа ради трансплантације или вршења других радњи којима се ратним заробљеницима нарушава здравље или наносе велике патње. Ово кривично дело укључује и радњу наређивања или извршења присиљавања на

вршење службе у оружаним снагама непријатеља или лишавања права на правилно и непристрасно суђење. Тежи облик овог кривичног дела је наређивање или извршавање убиства ратних заробљеника.

II. МЕЂУНАРОДНИ КРИВИЧНИ СУДОВИ

2.1. Међународни кривични суд за бившу Југославију

Савет безбедности Уједињених нација, у вези са ратним дешавањима на територији бивше СФРЈ основао је Међународни кривични суд за бившу Југославију. Међународни кривични суд за бившу Југославију је основан Резолуцијом Савета безбедности из 1993. године. Након разматрања Извештаја генералног секретара Уједињених нација, Савет безбедности уједињених нације је донео Резолуцију којом је једногласно усвојен Статут овог међународног кривичног суда.

Најважнији документ Међународног кривичног суда за бившу Југославију је његов Статут који уз друге акте регулише рад овог суда, одређујући, не само питања сопствене надлежности и организације, већ и материјално правне норме које ће се применити у поступцима против лица оптужених за ратне злочине. У том смислу, Статут садржи у себи и неке елементе кривичног закона. Статут не следи обрасце израде таквог закона према кривичноправној теорији и пракси континенталне Европе већ садржи карактеристике типичне за англосаксонска схватања према којима се општа правила постављају на најширој основи, а затим се препушта судској пракси да дефинише детаље и нијансе примене тих правила. Надлежност Међународног кривичног суда за бившу Југославију одређена је у члану 1. Статута суда одредбом да је суд стварно надлежан да кривично гони лица одговорна за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. године.¹⁰

Статут Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију прописује четири врсте кривичних дела:

- тешка кршења Женевских конвенција од 1949. године;
- кршење закона и обичаја рата;
- геноцид;
- злочини против човечности.

---

¹⁰ Члан 1, Статут Међународног кривичног суда за бившу Југославију.

Тешка кршења Женевских конвенција из 1949. године - Према члану 2. Статута, ова кривична дела обухватају следеће радње извршења: намерно лишавање живота; мучење или нечовечно поступање, укључујући биолошке експерименте; намерно наношење великих патњи или тешких повреда тела или здравља; уништавање и одузимање имовине широких размера које није оправдано војном нуждом и изведено је противправно и безобзирно; присиљавање ратног заробљеника или цивила да служи у снагама непријатељске силе; намерно ускраћивање права ратном заробљенику или цивилу на правичан и редован судски поступак; противправна депортација или премештање или противправно затварање цивила; узимање цивила за таоце.¹¹

Кршења закона и обичаја ратовања - Закони и обичаји ратовања регулишу вођење оружаних сукоба, укључујући у односу на цивиле. Члан 3. Статута наводи списак кажњивих понашања која су у надлежности Суда. Тај списак, између осталог, укључује: коришћење отровних оружја; безобзирно разарање градова које није оправдано војном нуждом; уништавање верских и образовних институција; и пљачкање јавне или приватне имовине. Закони и обичаји ратовања представљају корпус међународног права уведен кроз разне међународне уговоре, конвенције и споразуме, од којих су најзначајније Хашке конвенције из 1898. и 1907. и Женевске конвенције из 1949. године, као и допунски протоколи из 1977. године, као и кроз развој међународног обичајног права.

Злочини против човечности - Појам злочина против човечности развијао се током многих деценија и ти злочини су уврштени у Повеље Међународних судова у Нирнбергу и Токију који су водили суђења након Другог светског рата. У члану 5. Статута ти злочини су дефинисани као следећа кривична дела када су почињена у оружаном сукобу, међународног или унутрашњег карактера, и усмерена против цивилног становништва: убиство; истребљивање; поробљавање; депортација; затварање; мучење; силовање; прогони на политичкој, расној и верској основи; друга нехумана дела.¹²

Геноцид - Члан 4. Статута МКСЈ-а обједињује члан 2. и 3. Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида из 1948. године. У члану 4. су набројана дела која представљају геноцид, уколико су почињена с намером да се у целости или делимично уништи нека национална, етничка, расна или верска група као таква. Поменута дела укључују убијање припадника одређене групе и наношење тешке телесне или душевне повреде припадницима те групе. Наведена инкриминација геноцида преузима у потпуности формулације и решења из Конвенције о спречавању и кажњавању

---

¹¹ Члан 2, Статут МКСЈ.

¹² Члан 5, Статут МКСЈ.

злочина геноцида из 1948. године. Геноцид представља било које од следећих дела: убијање припадника групе; наношење тешке телесне или душевне повреде припадницима групе; смишљено наметање припадницима групе животних услова који су срачунати да доведу до њеног потпуног или делимичног физичког уништења; увођење мера којима је циљ спречавање рађања унутар групе; и присилно премештање деце групе у другу групу. Осим геноцида, према члану 4. такође су кажњиви удруживање ради вршења геноцида, директно или јавно подстицање (подстрекавање) на вршење геноцида, покушај вршења геноцида и саучесништво у геноциду. Што значи да поред непосредног предузимања наведених радњи, као радње извршења геноцида сматрају се и кажњавају: учешће у завери ради вршења геноцида; директно и јавно подстицање на вршење геноцида (подстрекавање); покушај вршења геноцида, као и саучесништво у било ком облику у вршењу геноцида.¹³

2.1.1. Организација и поступак Међународног кривичног суда за бившу Југославију

Хашки трибунал чине следећи органи:

- судска већа (првостепено и жалбено),
- тужилаштво и
- секретаријат трибунала.¹⁴

Судијама у Међународном кривичном суду за бившу Југославију је поверена важна дужност утврђивања кривице особа које су оптужене да су извршиле ратне злочине у бившој Југославији, као и изрицања казни онима које осуде. Током суђења, судије испитују сведоке, као и форензичке и друге доказе предочене на суду. Судије изричу пресуде на основу доказа које им предоче тужилаштво и одбрана. Судије МКСЈ долазе из различитих држава и разних правних система. Статутом су одређени услови потребни за избор у звање судије. Судије су непристрасне и честите особе високих моралних квалитета које поседују квалификације потребне за избор на највише правосудне функције, као и искуство у кривичном и међународном праву, укључујући међународно хуманитарно право и људска права. Судије чине један од три главна тела Међународног суда – Судска већа. Судско веће састављено је од једанаест судија. Судије бира генерална Скупштина УН на мандат од четири године.

---

¹³ Члан 4, Статут МКСЈ.

¹⁴ Д. Јовашевић, *Међународно кривично правосуђе – између права, правде, помирења и права жртава*, 2011, стр. 549.

У раду суда учествују три претресна већа и Жалбено веће. Поред наведеног, постоје бројни тимови правне подршке судским већима. Тимове правне подршке чине правници који организационо припадају Секретаријату. Задатак тимова правне подршке је помоћ судијама током истраге, припреме и вођењу поступака, као и током састављања правних докумената. Свако претресно веће се састоји од троје сталних судија и максимално шест судија *ad litem* истовремено. Судије *ad litem* именује Генерални секретар Уједињених нација на захтев председника Међународног кривичног суда за бившу Југославију за једно или више конкретних суђења, чиме се омогућава ефикасније коришћење ресурса у складу са бројем поступака.

За сваки предмет се одређује троје судија, а барем један судија по предмету мора бити стални судија. Свако претресно веће може бити подељено у највише три секције од по троје судија, коју чине сталне судије и судије *ad litem*. Поједине секције имају исте надлежности и одговорности као и претресна већа. Претресно веће дужно је да осигура правичност, експедитивност и да се свако суђење води у складу са Правилником о поступку и доказима МКСЈ, као и са пуним поштовањем права оптуженог и одговарајућом бригом за заштиту жртава и сведока. Жалбено веће састоји се од седам сталних судија, од којих је петоро сталних судија МКСЈ и двоје сталних судија Међународног кривичног суда за Руанду. Тих седам судија чине и Жалбено веће МКСЈ. О свакој жалби суди и пресуђује веће од пет судија Жалбеног већа.

Председник Међународног суда бира се већином гласова сталних судија, на рок од две године и може бити реизабран само једном. Председник надзире рад жалбеног већа и задужен је за именовање судија у жалбено веће и претресна већа. Председник, осим тога, председава свим пленарним седницама МКСЈ, координира рад судских већа и надзире рад Секретаријата, издаје упутства за рад у којима се разрађују детаљни аспекти вођења поступака пред МКСЈ.

Председник суда обавља дипломатске и политичке функције везане за рад суда. Према Статуту, председник има обавезу подношења годишњег извештаја о раду МКСЈ Генералној скупштини УН, као и обавезу да Савету безбедности доставља детаљне шестомесечне извештаје у којима износи оцену напретка у спровођењу стратегије окончања рада суда. Потпредседник се такође бира из редова сталних судија већином гласова тих судија. Потпредседник се бира истовремено и на исти рок као и председник. Потпредседник суда може бити поново изабран само једном. Потпредседник обавља дужности председника у случају његовог одсуства или спречености да обавља дужност и може бити члан претресног или жалбеног већа.

Тужилаштво је заједно са судским већима и Секретаријатом један од три органа Међународног кривичног суда за бившу Југославију. Тужилаштво има мандат да врши истраге и кривично гони особе одговорне за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије након 1. јануара 1991. године. Тужилаштво води тужилац којег поставља Савет безбедности на четворогодишњи мандат уз могућност реизбора.

Тужилац започиње истрагу по службеној дужности или на основу прибављених информација из било ког извора (нпр. Влада и органа УН, невладиних и међувладиних организација). Он прима све информације и одлучује о томе да ли постоји довољно основа за оптужење неког лица.¹⁵ Тужилац је независтан и не тражи нити добија инструкције од спољних фактора као што су Владе или међународне организације, нити од друга два органа МКСЈ. У складу са резолуцијама Савета безбедности и Статутом МКСЈ, државе чланице Уједињених нација имају обавезу да сарађују са Тужилаштром у истрагама и кривичним гоњењима. Тужиоца бира Савет безбедности на мандат од четири године. Надлежност тужиоца је да истражи злочине и изнесе доказе током суђења и касније, уколико за то постоји потреба у жалбеном поступку. Тужилац је овлашћен да позива и испитује осумњичене, жртве и сведоке, прикупља доказе и врши увиђаје места злочина, који укључују ексхумације масовних гробница. Радећи на томе, тужилац може затражити помоћ релевантних државних органа. Уколико тужилац верује да постоји довољно доказа за кривично гоњење, пише се нацрт оптужнице који садржи прецизне наводе чињеница и злочина за које се оптужени терети и након тога га предаје судији заједно са пропратним доказним материјалом на потврђивање. Судија оптужницу може потврдити или одбити, прихватити одређене оптужбе, а друге одбацити или захтевати од тужиоца додатни пропратни материјал. После потврде оптужнице, судија на захтев тужиоца може да изда наређење и налоге за хапшење, задржавање, предавање и трансфер оптуженог или друга наређења од значаја за даље вођење кривичног поступка.¹⁶ С обзиром да МКСЈ не поседује сопствене полицијске снаге, самим тим није у могућности да хапси осумњичене и у потпуности је завистан од помоћи државних власти и међународних тела у хапшењу и пребацивању оптужених.

Тужилаштво је имало своје одељење за истраге чији је задатак био да прикупи и прегледа доказе, пронађе и испита сведоке и врши увиђаје. Од јануара 2008. године,

---

¹⁵ *Ibid.*, стр. 550.

¹⁶ *Ibid.*

истражитељи, чије су знање и искуство у техникама кривичних истрага у националним системима повезани у јединствени систем међународног кривичног гоњења, су интегрисани у тимове за суђења. С обзиром на специфичност ових злочина, тужилаштво упошљава и *тим војних аналитичара*, чија већина чланова има војно образовање, као и *тим за истраге о рукама* са особљем различитих академских и лингвистичких квалификација специјализованим за бившу Југославију. Њихов посао је да анализирају документе, пресретнуте разговоре и јавно доступне материјале, повезујући најодговорнија лица са самим злочинима. Тумачи и преводиоци такође играју значајну улогу, не само за писане преводе већ и због тога што често морају да тумаче у осетљивим ситуацијама које укључују поверљиве политичке или војне информације или емоционално потресна сведочења попут жртава силовања или мучења. МКСЈ нема сопствену полицијску јединицу и у великој мери се ослања на различита државна тела која врше анализу форензичких области и достављају резултате.

Тужилаштво може да терети оптужене за две врсте индивидуалне кривичне одговорности. Прва је за лично планирање, подстицање, налагање, извршење или помагање и подржавање злочина. Таква одговорност обухвата доктрину удруженог злочиначког подухвата која се често користи да би се описале ситуације у којима се више лица са заједничком намером упусте у кривичну активност. Ко год допринесе чињењу злочина од стране групе или чланова групе у извршењу заједничке кажњиве намере подлеже кривичној одговорности. Друга се тиче позиције ауторитета и сазнања када је оптужени знао или је било разлога да зна да се подређени или више њих спрема да почини таква дела, или да их је већ починио, а он није предузео мере да спречи таква дела или казни починиоце. Ово је познато као одговорност надређеног. Тужилац не може теретити државе, организације или етничке групе.¹⁷

Када је тужилац уверен да постоји довољно доказа за подизање оптужнице, саставља се нацрт оптужнице који идентификује осумњиченог и наводи кривична дела за која се он или она терети. Једна оптужница може идентификовати више оптужених (тзв. спајање предмета против више оптужених) и готово све оптужнице садрже више оптужби и обухватају два или више кривичних дела. Тужилаштво спроводи интерну процену да ли прикупљени докази поткрепљују наводе садржане у оптужници и на који начин се дела оптуженог уклапају у структуру злочина у оквиру надлежности МКСЈ. Општа пракса је била да се у једној оптужници споје предмети против што више

---

¹⁷ Члан 7, Статут МКСЈ.

оптужених да би се смањило понављање чињеница и спречило умножавање рада МКСЈ. Недостатак оваквог приступа је како омогућити појављивање свих оптужених на истом месту у исто време да би им се судило и ту је сарадња држава била кључна, али често недовољна. Када је оптужница готова, тужилац је прослеђује, заједно са пропратним доказним материјалом секретару суда. Секретар суда се консултује са председником суда који онда предмет прослеђује колегијуму. Када колегијум установи да оптужница испуњава потребне критеријуме, председник суда предмет прослеђује одређеном претресном већу на разматрање.

Оптужницу мора потврдити судија пре него било који осумњичени буде оптужен или ухапшен. Судија који потврђује оптужницу има још могућности осим само да прихвати или одбаци оптужницу. Поред наведеног, судија може од тужиоца да захтева додатни пропратни материјал и доказе за одређене оптужбе или да тражи појашњење неког правног становишта. Судија не може давати сугестије за додатне оптужбе, али може предложити да се неке оптужбе повуку ако мисли да нема разумне основе за осуђујућу пресуду. Лице против кога је потврђена оптужница се притвара, потом се обавештава о оптужбама против њега и приводи трибуналу.¹⁸ Због саме комплексности предмета пред МКСЈ, у многим предметима истраге су још увек биле у току у моменту када је оптужени доведен у притвор МКСЈ. Оптужнице могу бити запечаћене или јавно објављене. Оптужнице су биле запечаћене када је МКСЈ закључио да је то у интересу правде. Ово је умањивало ризик да оптужени побегну или да се сакрију пре хапшења.

У свим фазама поступка пред претресним већима предвиђено је учешће јавности. Изузетак од овог принципа представља могућност претресног већа да изда налог којим се забрањује учешће новинара и јавности у једном делу или током целог поступка због заштите јавног реда или морала, безбедности или заштите идентитета оштећеног или сведока, као и заштите интереса правде. Претресно веће дужно је да разлоге забране учешћа јавности објави јавно. На захтев странака у поступку, предвиђена је могућност одвијања поступка путем видео конференцијске везе, уколико постоје интереси правде.

Претресна већа имају задатак да осигурају правичност и експедитивност суђења уз пуно поштовање права оптуженог, заштиту оштећених и сведока, као и вођење поступка у складу са Правилником о поступку и доказима.

---

¹⁸ Д. Јовашевић, *op.cit.*, 2011, стр. 550.

Лице оптужено пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију има следећа права:

- да на језику који разуме буде правовремено и детаљно обавештен о природи и разлозима оптужби против њега;
- да има одговарајуће време и средства за припрему одбране и комуникацију са правним заступником по властитом избору;
- да му се суди без непотребног одлагања;
- да му се суди у његовом присуству и да се брани лично или путем правног заступника по властитом избору. Уколико нема правног заступника, да се обавести о том праву и да му се додели правни заступник када то захтевају интереси правде и да при том не сноси трошкове одбране, ако за то нема довољно средстава;
- да испитује или да се у његово име испитују сведоци који га терете, као и да се сведоци одбране доведу и испитају под истим условима као и сведоци који га терете;
- да има право на бесплатну помоћ преводиоца ако не разуме или не говори језик који се користи на МКСЈ;
- да не буде приморан да сведочи против себе, као ни да призна кривицу.¹⁹

Пред МКСЈ суђења се могу изводити заједнички или одвојено. Приликом заједничких суђења сваки оптужени ужива иста права као и да му се суди одвојено. Особама које су заједно оптужене пред МКСЈ може бити суђено одвојено уколико постоје разлози који указују да би таквим суђењем могла бити нанешена озбиљна штета оптуженог, или да би дошло до угрожавања интереса правде. Одлуку о одвајању суђења доноси претресно веће.

Уводну реч може одржати свака страна у поступку пре него што тужилац започне са извођењем доказа. Међутим, одбрана има могућност да своју уводну реч одржи након што тужилац заврши своје извођење, а пре него што започне извођење доказа одбране. Након уводне речи, оптужени има могућност давања изјаве пред претресним већем без присиљавања, као и без испитивања о садржају изјаве. О евентуалној доказној вредности такве изјаве одлуку доноси претресно веће.

---

¹⁹ Члан 21, Статут МКСЈ.

Докази пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију се изводе следећим редоследом:

- I. докази оптужбе;
- II. докази одбране;
- III. докази оптужбе којима се побијају наводи одбране (реплика);
- IV. докази одбране као одговор на побијање (дуплика);
- V. докази чије је извођење наложило претресно веће и
- VI. све релевантне информације које могу помоћи претресном већу при одмеравању одговарајуће казне ако оптужени буде проглашен кривим по једној или више тачака оптужнице.²⁰

Приликом извођења доказа дозвољено је главно испитивање, унакрсно испитивање и додатно испитивање. Главно испитивање обавља страна која позива сведока, али судија може у сваком тренутку поставити било које питање сведоку. Након извођења свих доказа тужилац и одбрана износе своју завршну реч. Након изношења завршне речи обе стране, тужилац може изнети своје аргументе у реплици, након чега одбрана износи своје аргументе у дуолици. Најкасније пет дана пре излагања завршне речи страна мора поднети претресном већу завршни претресни поднесак. Саставни део завршне речи мора бити део који се односи на изрицање казне.

Председавајући судија проглашава претрес затвореним након што обе стране приведу крају извођење доказа. Претресно веће доноси одлуку иза затворених врата. Оптужени се може огласити кривим већином гласова судија претресног већа. Претресно веће посебно гласа о свакој оптужби садржаној у оптужници. Уколико се заједно суди двојици или већем броју оптужених, закључци се доносе посебно за сваког оптуженог. Ако претресно веће прогласи оптуженог кривим по једној или више оптужби садржаних у оптужници, изрећи ће казну за сваку од оптужби по којој је оптужени проглашен кривим и навести да ли ће се казне издржавати консекутивно или упоредно, осим уколико одлучи да примени своје овлашћење да изрекне јединствену казну која одражава укупно кажњиво понашање оптуженог.

Пресуда се доноси већином гласова судија. Саставни део пресуде чини образложење коме се могу додати издвојена или супротна мишљења. Пресуда се изриче јавно на седници о којој су стране и заступници претходно обавештени и на којој имају право да присуствују. Примерак пресуде уручује се оптуженом и његовом браниоцу на

---

²⁰ Међународни кривични суд за бившу Југославију, *Правилник о поступку и доказима*, 2015, Правило 85

језику који они разумеју у што краћем року. Особе осуђене пред МКСЈ и тужиоци МКСЈ имају могућност жалбе на пресуду коју је донело претресно веће. Жалба се подноси жалбеном већу у случају да постоји грешка у примени права која одлуку чини неважећом или да постоји грешка у утврђивању чињеничног стања тбог које је дошло до неостваривања правде. Жалбено веће доноси одлуку којом може одлуку претресног већа потврдити, поништити или преиначити.

У оквиру „Стратегије за окончање рада МКСЈ“ Суд је проследио предмете који се односе на оптужене средњег и нижег ранга надлежним националним судским властима, где је од укупно 161 оптужнице, 19 прослеђено надлежним националним судским властима. Поред наведеног, национални тужиоци и судови могу покретати поступке из надлежности МКСЈ и без учешћа МКСЈ. Уз помоћ Савета безбедности УН-а и подршку међународне заједнице, у Босни и Херцеговини, Србији и Хрватској установљени су специјализовани механизми за кривично гоњење и суђења у вези с ратним злочинима.

Посебно место у поменутој „Стратегији за окончање рада МКСЈ“ представља оснивање *Механизма за међународне кривичне судове*, који представља један нови, *ad hoc* орган које је Савет безбедности Уједињених нација основао Резолуцијом 1966 (2010) са циљем наставка “јурисдикција, права, обавезе и основне функције” Међународног кривичног суда за бившу Југославију, као и за чување наслеђа МКСЈ.

2.1.2. Анализа процесуирања кривичних дела ратних злочина пред МКСЈ

Упркос протеклу времена, а можда баш и зато, велика већина оних за које се сумња да су кривично одговорни за злочине по међународном праву почињене за време оружаног сукоба током 1990-их година прошлог века, нису приведени правди. Осим тога, већини њихових жртава ускраћен је приступ репарацијама за повреде које су претрпеле. По окончању међународних оружаног сукоба у Босни и Херцеговини (БиХ) и Хрватској 1995. године, власти у Србији (тада Савезној републици Југославији, СРЈ), покренуле су неколико истрага и кривичних поступака у вези са злочинима по међународном праву. У међувремену су настављена суђења осумњиченима против којих је оптужнице подигао Међународни кривични суд за бившу Југославију (МКСЈ), укључујући чланове Владе као и војне званичнике оптужене за злочине почињене током оружаног сукоба на Косову.

Током свог рада Међународни кривични суд за бившу Југославију је оптужио 161 особу за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије. Број оптужница, као и исходи поступака приказани су у *Табели 1*.

Табела 1. Број и структура оптужница МКСЈ²¹

ОСУЂЕНИ	ОСЛОБОЂЕНИ ОПТУЖБИ	ПОСТУПАК У ТОКУ	ПРЕДМЕТИ ПРОСЛЕЂЕНИ НАЦИОНАЛНИМ СУДОВИМА	ПОВУЧЕНЕ ОПТУЖНИЦЕ ИЛИ СУ УМРЛИ	УКУПНО ПРОЦЕСУИРАНИХ
90	18	3	13	37	161

Табела 2. Број осуђених и начина извршења казне²²

ЧЕКАЈУ НА ПРЕБАЦИВАЊЕ У ЗЕМЉУ ГДЕ ЋЕ СЛЛУЖИТИ КАЗНУ	ПРЕБАЧЕНИ НА ИЗДРЖАВАЊЕ КАЗНЕ	ИДРЖАЛИ КАЗНЕ	УМРЛИ НАКОН СУЂЕЊА ИЛИ ТОКОМ ИЗДРЖАВАЊА КАЗНЕ	УКУПНО ОСУЂЕНИХ
5	17	59	9	90

Од укупног броја оптужених, укупно 18 лица је ослобођено оптужби. Док се против 3 лица и даље води поступак и то, један поступак пред Механизмом, док су два поступка, против Јовице Станишица и Франка Симатовића, на поновном суђењу.

Табела 3. Број повучених оптужница или оптужнице према лицима која су умрла²³

ПОВУЧЕНЕ ОПТУЖНИЦЕ	УМРЛИ ПРЕ ПРЕБАЦИВАЊА У МКСЈ	УМРЛИ НАКОН ПРЕБАЦИВАЊА У МКСЈ	УКУПНО ПОВУЧЕНИХ ОПТУЖНИЦА ИЛИ КОЈИ СУ УМРЛИ
20	10	7	37

Од првог суђења пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију 1996. до половине 2015. године сведочио је више од 4.650 сведока. Број сведока и особа у њиховој пратњи о којима се годишње при МКСЈ брине служба за жртве и сведоке значајно је порастао од почетних година, у складу с повећањем броја оптужница, оптужених који су пребачени у притвор МКСЈ и бројем суђења. У одређеним

²¹ Подаци преузети са званичног сајта МКСЈ: <http://www.icty.org/bcs/cases/podaci-o-postupcima>, доступно:12.07.2019. год.

²² Подаци преузети са званичног сајта МКСЈ: <http://www.icty.org/bcs/cases/podaci-o-postupcima>, доступно:12.07.2019. год.

²³ Подаци преузети са званичног сајта МКСЈ: <http://www.icty.org/bcs/cases/podaci-o-postupcima>, доступно:12.07.2019. год.

околностима је важно и оправдано да са сведоцима допутују и пратиоци који им праве друштво за време док је сведок потребан ради сведочења.

Сведоци се обично позивају да сведоче у име једне од страна у поступку: тужилаштва или одбране. До данас је скоро две трећине сведока сведочило у име тужилаштва. Скоро једна трећина их је сведочила за одбрану. Два посто укупног броја сведока је позвало судско веће (Графикон 1).

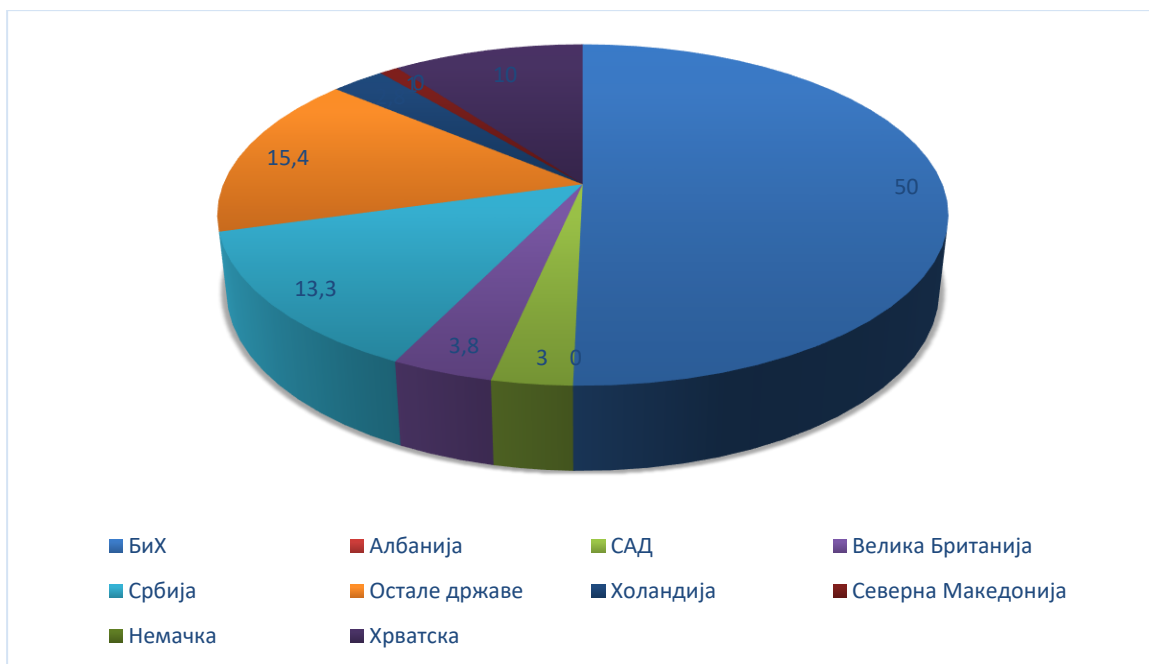

Графикон 1. Приказ сведока пред МКСЈ (%)²⁴

Порекло сведока пред МКСЈ је разнолико. Међутим, особе са подручја бивше Југославије најбројнији су сведоци. Половина од укупног броја сведока је из Босне и Херцеговине, 10% је из Хрватске, а 13% из Србије. Отприлике једна четвртина сведока позваних да сведоче долазе из држава ван подручја бивше Југославије.

²⁴ Подаци преузети са званичног сајта МКСЈ: <http://www.icty.org/bcs/o-mksj/sekretarijat/svjedoci/statisticki-podaci-o-svedocima> доступно:14.07.2019. год.

Графикон 2. Приказ сведока у односу на државу порекла(%)²⁵

2.2.Стални Међународни кривични суд

Један од највећих домета у историјском развоју међународног кривичног и јавног права представља оснивање Међународног кривичног суда. Настао је првенствено због тога што, према општем утиску међународни *ad hoc* трибунали нису задовољили осећања правде и правичности и допринели помирењу народа. Као резултат такве тежње јула 1998. године основан је Међународни кривични суд и представља једини стални међународни кривични суд. На Дипломатској конференцији одржаној у Риму, иако је за оснивање било потребно да најмање 60 држава потпише и ратификује Статут, то је учинило 120 држава чиме је испуњен услов за оснивање Суда. На овај начин се Међународни кривични суд разликује од *ad hoc* судова који су основани одлукама Савета безбедности УН или споразумима УН са државама чланицама, Међународни кривични суд је основан мултилатералним међународним уговором. Статут је ступио на снагу 1. јула 2002. године након што је испуњен услов за то, ратификација од стране најмање 60 земаља. Статут је до 31. децембра 2013 потписало укупно 153, а ратификовало укупно 122 државе. За главног тужиоца овог суда је 21. априла 2003. године изабран Луис

²⁵ Подаци преузети са званичног сајта МКСЈ: <http://www.icty.org/bcs/o-mksj/sekretarijat/svjedoci/statisticki-podaci-o-svedocima> доступно:14.07.2019. год.

Морено Окампо из Аргентине. Седиште Међународног кривичног суда је у Хагу у Холандији, међутим, због неопходности поступка може да буде и на неком другом месту.

Међународни кривични суд је основан као стално судско тело надлежно за вођење кривичног поступка против лица за које постоји основана сумња да су учинила најтежа кривична дела од међународног значаја, на начин како је то предвиђено Статутом. Међународни кривични суд је комплементаран националном правосудју. Учиниоце међународних кривичних дела примарно гоне државе чији су они држављани, тек уколико се то не деси могуће је покренути поступак пред Међународним кривичним судом. Због наведеног Међународни кривични суд не представља наднационални, већ интернационални орган. Међународни кривични суд не може директно да хапси окривљена лица, нити да прикупља релевантне доказе јер нема „своју” полицију. Због тога и сви захтеви за сарадњу и пружање међународне кривичноправне помоћи морају да иду преко националних судова. Самим тим се не ради о екстрадицији осумњичених, него о предаји. Основни принципи на којима се заснива рад Суда су принцип законитости кривичног дела и казне, забрана ретроактивности, субјективна кривична одговорност, ирелевантност функције за кривичну одговорност и кажњавање, искључење кажњивости малолетника, наређење претпостављеног не ослобађа одговорности за извршење дела и принцип *ne bis in idem*.²⁶ Будући да се ради о изузетно значајном органу међународне заједнице, потребно је да укажемо и на надлежности сталног Међународног кривичног суда. Ту се разликују следеће врсте надлежности овог суда: а) материјална, б) персонална, ц) територијална и д) временска.²⁷

Члановима од 5. до 8. Римског Статута дефинисана је материјална надлежност Међународног кривичног суда и односи се на најтежа међународна кривична дела. Статутом су дефинисане четири врсте злочина које спадају у надлежност Међународног кривичног суда: геноцид, злочини против човечности, ратни злочини и злочини аресије.

У члану 5. Статута је одређена територијална надлежност Суда. Надлежност се простире на територију држава на којој је извршено неко међународно кривично дело или на територију државе чији је оптужени држављанин, као и да је у питању држава која је потписала Римски статут.

Временска надлежност суда прописана је чланом 11. Статута и предвиђа да се пред овим судом могу кривично гонити и кажњавати учиниоци за она међународна

---

²⁶ Д. Јовашевић, *op.cit.*, 2011, стр. 114-116.

²⁷ И. Јовановић, *Начини покретања надлежности међународног кривичног суда*, Београд, бр. 1107, 2002, стр.36-41.

кривична дела која су извршена после 1. јула 2002. године, односно након ступања на снагу Римског статута.

Чланом 26. Статута утврђено је да је он надлежан за вођење кривичног поступка и утврђивање кривичне одговорности физичких лица која су у време извршења неког од Римским статутом предвиђених злочина били држављани земаља потписница Римског статута и да су имали навршених 18 година живота.

Начела која су од посебног значаја приликом рада суда су: начело *nullum crimen sine lege* према коме нико не може да буде кривично одговоран за дело које у тренутку извршења није било кривично дело из надлежности овог Суда, начело *nulla poena sine lege* према коме лице које Суд огласи кривим може да буде кажњено само у складу са овим Статутом, начело забране ретроактивности *rationae personae* према којем ниједно лице није одговорно за дело које је извршио пре ступања на снагу Статута.

У погледу општих правила на којима се заснива целокупна правна конструкција Статута издвајају се следећа:

- *индивидуална кривична одговорност* – међународни кривични суд је надлежан за вођење кривичног поступка искључиво против физичких лица;
- *искључење надлежности у односу на лица млађа од 18 година старости*;
- *ирелевантност имунитета носилаца јавне функције* - Статут се примењује једнако на сва лица без прављења разлике да ли су носиоци јавне функције или не;
- *одговорност команданата и осталих војних заповедника (командна одговорност)* – означава да се надлежност Међународног кривичног суда протеже и на војне заповеднике или лица која делују у својству војног заповедника, која су одговорна за кривична дела из надлежности Суда. Постојање принципа командне одговорности означава да Суд може судити и лицима која су по ланцу команде била надређена и самим тим издавала наређења за вршење злочина.²⁸
- *Застарелост*- у погледу застарелости кривична дела из надлежности Суда не застаревају; *виност* - Према Статуту, индивидуална кривична одговорност за дела из надлежности Суда, постоји само под условом да је окривљени остварио сва посебна обележја предметног кривичног дела и да је приликом извршења кривичног дела поступао свесно и вољно;

---

²⁸ Б. Јанковић, З. Радивојевић, *Међународно јавно право*, Ниш, 2011, стр. 289-290.

- *основи за искључење кривичне одговорности* – Статутом је предвиђено више основа за искључење кривичне одговорности. Међу њима се издвајају следећи: (1) Душевна болест или поремећај услед којих извршилац није могао да има свест о противправности дела које је извршио као ни да схвати природу и значење свог понашања, и због тога није био у стању да управља својим поступцима; (2) *Actiones liberae in causa* односно стање привремене душевне поремећености изазване опијеношћу услед којег извршилац није био свестан противправности дела и кривичноправне природе свог понашања нити је могао да управља својим поступцима; Овај основ не представља искључење кривичне одговорности ако се извршилац свесно и вољно сам довео у описано стање имајући јасну представу о томе да у таквом стању може извршити кривично дело из надлежности Суда, односно да је пре довођења самог себе у такво стање кривично дело било обухваћено његовим умишљајем, па је и поред тога себе довело у такво стање и пристало на наступање забрањене последице. Међутим, (3) основ за искључење кривичне одговорности постоји када извршилац реагује рационално како би одбранио себе или друго лице, односно у случају ратних злочина, да би одбранио имовину која је неопходна за његов опстанак или опстанак другог лица, или како би одбранио имовину која је од важности за извршење војног задатка против претеће или незаконите употребе силе, на начин који је пропорционалан степену опасности по то лице, друго лице или имовину која се штити. Поред наведеног, (4) основ за искључење одговорности постоји ако је извршилац учинио кривично дело из надлежности Суда отклањајући истовремену опасност од наступања смрти или трајне и тешке телесне повреде која је претила њему односно другом лицу, при чему се настајање ових последица није могло избећи на други начин, али под условом да је поступао разумно и без намере да проузрокује штету већу од опасности која је претила.²⁹
- *Стварна и правна заблуда* – представљају основ за искључење кривичне одговорности према Статуту. Односно, ако учинилац који у време извршења кривичног дела није био свестан неког његовог законом одређеног обележја.

---

²⁹ Члан 31, Римски статут.

2.2.1. Организација и поступак Међународног кривичног суда

Стални Међународни кривични суд чине следећи органи:

- председништво суда,
- већа (жалбено, судеће, веће за претходни поступак),
- канцеларија тужиоца и
- секретаријат.

Председништво суда чине председник и два потпредседника које бирају судије апсолутном већином на време од три године, са могућношћу једног реизбора на функцију. Председништво је задужено за правилно функционисање суда и за обављање других функција прописаних Статутом, али не и за канцеларију тужиоца. У случају да је председник спречен или је изузет, њега у вршењу функције председника замењује први потпредседник, у случају да су председник и први потпредседник спречени или изузети њих замењује други потпредседник.

Суд чини осамнаест судија за које могу бити изабрана лица високих моралних карактеристика, непристрасна и са личним интегритетом која поседују квалификације захтеване за највише правне институције у својим државама. Бира их скупштина држава чланица овог суда већином гласова са листе кандидата на период од девет година.³⁰ Судије морају да имају признату стручност у областима материјалног и процесног кривичног права као и одговарајуће радно искуство у својству судије, тужиоца, адвоката или да има признату стручност у одговарајућим областима међународног права, пре свега у области међународног хуманитарног права и људским правима. За судију не могу бити изабрана лица која су држављани исте државе. Уколико у избору за судију Међународног кривичног суда учествују лица која имају држављанство више држава, они ће се сматрати држављанима оне државе где остварују своја грађанска и политичка права.

Након избора судија формирају већа која према овом Статуту могу бити: Жалбено, Судеће и Веће за претходни поступак. Састав ових већа је различит. Жалбено веће чине председник и четворо других судија, Судеће веће чине најмање шесторо судија, као и Веће за претходни поступак. Судеће веће и Веће за претходни поступак чине судије са искуством у материји кривичног процесног права. Судије Судећег већа и

---

³⁰ Д. Јовашевић, *op.cit.*, 2011, стр. 555

Већа за претходни поступак обављају своју функцију у тим одељењима у мандату од 3 године, док судије Жалбеног већа обављају своју функцију читав свој мандат.

Тужилаштво је независни и одвојени орган суда.³¹ Надлежно је за примање кривичних пријава, информација о свим кривичним делима, као и доказа о извршеним злочинима из надлежности суда. На челу канцеларије налази се тужилац и коме у свом раду помаже више заменика. За тужиоца и заменика тужиоца могу бити бирана лица високих моралних квалитета, компетентни и са великим практичним искуством у тужилаштву или вођењу кривичног поступка, а као посебан услов предвиђено је познавање бар једног службеног језика који се користи у раду суда. Тужиоце бира скупштина држава чланица суда на мандат од девет година, без могућности поновног избора. У погледу вршења своје функције, тужилац и заменик тужиоца не могу да учествују у активностима које су у супротности са њиховим вршењем функције, као ни да поступају у предметима где би њихова непристрасност у поступању могла бити упитна. О изузећу тужиоца и заменика тужиоца одлучује Жалбено веће.

Секретаријат је одговоран за вансудске аспекте, администрацију и функционисање суда. Њиме управља секретар кога бирају судије на време од пет година. Он оснива одељење за жртве и сведоке у оквиру секретаријата које у сарадњи са тужиоцем обезбеђује заштитне мере и другу одговарајућу помоћ сведоцима или жртвама.

Истрага и кривично гоњење прописано је у глави V Римског статута којим је основан Међународни кривични суд. Кривични поступак пред Међународним кривичним судом започиње истрагом коју покреће тужилац на основу претходно добијених информација и података.³² Уколико након пријема кривичне пријаве тужилац оцени да не постоји довољно основа за покретање истраге, он може одлучити да не покрене истрагу и да одбаци кривичну пријаву. Тужилац може након покретања истраге одлучити да нема довољно разлога за кривично гоњење уколико не постоји довољно утврђених чињеница на основу којих би се могао издати налог за хапшење или би се могао упутити судски позив, уколико није допуштено спровођење истраге или уколико наведени поступак не би допринео утврђивању истине и задовољењу праве. Уколико се одлучи на овакав потез, тужилац је обавезан да о својој одлуци и разлозима на којима је

---

³¹ М. Шкорић, *Посебне овласти тужитеља Међународног казненог суда да одустане од истраге и казненог прогона*, Загреб, бр. 3, 2007, стр.603-627.

³² Г. Томашевић, *Темељни институти међународног казненог процесног права*, Сплит, бр. 3-4, 2004, стр. 198-247.

заснована обавести Веће за претходни поступак. Тужилац може, на основу нових чињеница или нових сазнања до којих је дошао, или на захтев државе која је пријавила извршење кривичног дела, поново да размотри одлуку да ли да покрене спровођење истраге или вођење кривичног поступка. Приликом спровођења истраге, од стране истражних органа окривљени не сме бити приморан да окриви себе или да призна кривицу, поред наведеног, не сме бити подвргнут никаквом облику силе, принуде или претње, нити било каквом другом облику окрутног, нечовечног или понижавајућег поступања. Окривљени мора имати право на бесплатну помоћ стручног тумача и на преводе које ће му у потпуности олакшати разумевање околности за које се терети. Окривљени не сме бити противзаконито хапшен или притваран, као ни лишен слободе на било који други начин, осим уколико се поступа по основама за лишење слободе по овом Статуту.

Лице које је извршило кривично дело из надлежности суда треба да буде испитано од стране тужиоца или националних органа кривичног гоњења. У току спровођења истраге окривљеном су гарантована права која су прописана у члану 55. Римског статута. Према овом члану окривљеном су гарантована следећа права:

- Право да буде обавештен да постоји основана сумња да је извршило кривично дело из надлежности Суда пре почетка испитивања;
- Право да се брани ћутањем, без могућности да се на основу овакве одбране огласи кривим или невиним;
- Право на стручну помоћ браниоца по његовом избору или о праву да му се таква помоћ обезбеди у сваком случају када то захтевају интереси правде и да је оваква стручна помоћ браниоца бесплатна уколико лице нема довољно средстава за то;
- Право да буде испитан у присуству браниоца, осим ако се лице добровољно не одрекне свог права на браниоца.³³

Значајну улогу у току спровођења истраге има Веће за претходни поступак, нарочито у предузимању процесних радњи које се односе на о привођењу и хапшењу осумњичених лица, као и о пуштању на слободу притворених лица, заштити и приватности оштећеног или сведока, чување доказа и заштити информација.. Одлуку о предузимању ових радњи, Веће за претходни поступак доноси самостално или у сарадњи са тужиоцем. Подизање оптужбе са правном снагом могуће је тек након потврде од стране Већа за претходни поступак. Тек после потврде оптужбе против неког лица, оно

---

³³ Члан 55, Римски статут.

се као оптужени предаје судском већу ради пресуђења. Приликом одлучивања по поднетој оптужби од стране тужиоца, Веће за претходни поступак може да: а) одбије, б) измени, или ц) затражи допуну поднетог оптужног акта.

Судећа фаза поступка започиње изручењем или добровољним појављивањем по позиву лица суду, при чему се лице информише о кривичним делима која му се стављају на терет и правима пред судом. Веће које води претходни поступак, дужно је да у разумном року, изведе радњу саслушања окривљеног како би испитало наводе оптужнице на основу којих тужилац тражи да се окривљени у даљем току поступка огласи кривим и казни. Приликом саслушања окривљеног обавезно је присуство тужиоца и окривљеног, као и његовог браниоца. Извођење рочишта могуће је и без присуства окривљеног у случају да се окривљени одрекао права да буде присутан на том рочишту или у да се окривљени налази у бекству. У том случају, окривљеног заступа његов бранилац у ситуацији када Веће за претходни поступак одлучи да је то у интересу правде. Пре самог саслушања, окривљеном мора у разумном року бити достављена копија оптужнице која садржи основе и наводе на основу којих га тужилац терети за извршење одређеног кривичног дела. Поред наведеног, окривљени мора бити обавештен о доказима на којима тужилац заснива своју оптужницу и који ће се извести на главном претресу.

По започињању суђења тужилац може уз дозволу већа које води претходни поступак да одустане од кривичног гоњења окривљеног. Након ступања оптужнице на правну снагу, Председништво образује Судаће веће које је одговорно за даље вођење кривичног поступка и које има сва овлашћења Већа које води претходни поступак а која су релевантна и примењива у вођењу главног претреса.

Након добијања мандата Судаће веће има обавезу да обави консултације са странкама у поступку и да се одлучи за примену оних правила поступка која ће обезбедити правично суђење уз пуну економичност поступка, да одреди језик или језике на којима ће се поступак водити, да омогући коришћење докумената или информација као доказа који нису били коришћени у претходном току поступка. Судаће веће може да наложи спајање или раздвајање поступка који се воде против више окривљених, по претходном обавештењу странака у поступку. Поред наведеног, може да захтева присуство сведока, извођење доказа сведочењем, извођење доказа подношењем на увид докумената као и извођење других доказа, да обезбеди заштиту поверљивих информација или наложи прикупљање нових доказа. Судаће веће надлежно је за да обезбеди заштиту окривљеног, сведока и оштећених.

Суђења се по правило одржавају јавно, осим уколико посебне околности случаја налажу да се поједине фазе суђења спроведу без присуства јавности или када је то потребно због обезбеђивања заштите поверљиве или осетљиве информације која ће у каснијем току поступка бити презентована као доказ. Главни претрес почиње читањем оптужнице. Оптужницу окривљеном чита Судаће веће. Судаће веће је дужно да окривљеном помогне да схвати које му се кривично дело ставља на терет. Потом ће Веће омогућити окривљеном да се изјасни у погледу своје кривице, односно да призна кривицу или да се изјасни као невин. У току главног претреса, Судаће веће овлашћено је да одлучује о прихватању или неприхватању и релевантности предложених доказа, као и да предузме све неопходне мере ради обезбеђивања рада у фази саслушања странака. У току читавог главног претреса записничке води се записник којим је детаљно приказан ток суђења.

У току поступка оптужени има следећа права:

- Да без одлагања буде информисан о природи кривичног дела које му се ставља на терет, разлогу оптужења и садржини оптужнице на језику који у потпуности разуме;
- Да му се обезбеди довољно времена као и све друге претпоставке за припремање одбране као и да слободно комуницира са браниоцем по свом избору;
- Да му се суди без непотребног одлагања;
- Да буде лично присутан на суђењу и да одбрану износи лично или посредством браниоца кога је сам изабрао. У случају да није лично ангажовао браниоца, да му по службеној дужности буде додељен браниоц који ће га бранити бесплатно уколико окривљени нема материјалних средстава да сноси трошкове ангажовања браниоца;
- Да поставља и одговара на питања сведока који износе доказе против њега, као и да предлаже сведоке у своју корист и њима поставља питања под истим условима под којима ово право уживају сведоци који износе доказе против њега. Поред наведеног, оптужени има право да износи одбрану и предлаже и друге доказе;
- Право на бесплатног стручног судског тумача у сврху праћења поступка, уколико је неки од докумената презентованих суду сачињен на језику који окривљени разуме и говори;
- Оптужени не сме бити присиљен да износи своју одбрану или да се изјашњава о кривици, а поред тога се може бранити ћутањем. Ћутање окривљеног неће се сматрати као његово прећутно изјашњавање о кривици или о невиности;

- Оптужени може без претходног давања заклетве дати усмену или писмену изјаву у своју одбрану;
- Оптужени нема терет доказивања кривице.³⁴

У току поступка странке могу подносити доказе који су релевантни за предметни случај, док је суд овлашћен да захтева од странака у поступку да поднесу све доказе за које он сматра да су неопходни за расветљавање предметног случаја. О значају и прихватљивости сваког доказа одлучује суд оцењујући доказну снагу сваког доказа појединачно, као и то да ли би конкретан доказ могао да прејудицира кривицу оптуженог и као такав да негативно утиче на правично суђење или на правичну оцену исказа сведока. За чињенице које се сматрају очигледним нису потребни докази, али се у тим ситуацијама сачињава службена белешка. Уколико су докази прибављени противно одредбама Римског статута не могу бити коришћени у току главног претреса. У случају давања лажног исказа сведока или подношења лажног или фалсификованог доказа од стране учесника у поступку, подмићивања сведока, односно ометање извођења доказа сведођењем или застрашивање и подмићивање званичника суда, као и у случају спровођења освете према званичницима суда, суд може казнити учеснике у поступку. Свака од држава чланица је дужна да у своје национално законодавство уведе и санкционише повреде поступка начин који санкционише повреде кривичног поступка у свом законодавству.

У фази већања и гласања која претходи доношењу одлуке обавезно је присуство свих чланова Судаћег већа. Одлука Судаћег већа мора бити заснована на оцени свих изведених доказа и читавог поступка. Судска одлука доноси се само на основу чињеница које су обухваћене оптужницом или евентуалним допунама оптужнице. Своју одлуку Суд може заснивати искључиво на доказима који су изведени пред судом. Одлука се доноси већином гласова, док судије требају настојати да одлуку донесу једногласно. Већање и гласање се по правилу спроводе тајно. Одлука о већању доноси се у писменој форми и треба да садржи образложење којим доказима и у којој мери је суд поклатио веру. Судаће веће објављује једну јединствену одлуку. Уколико није постигнута једногласност, одлука Судаћег већа садржи одвојена мишљења већине и мањине. Одлука односно изрека судске одлуке објављује се на јавној седници.³⁵ Пре закључења главног претреса, Судаће веће може одредити нова рочишта у циљу подношења и расправљања нових доказа релевантних за доношење одлуке о казни. Нова рочишта могу бити заказана

---

³⁴ Члан 67, Римски статут.

³⁵ Члан 74, Римски статут.

по захтеву тужиоца или окривљеног, али и по слободном нахођењу Судаћег већа. Казна лицу проглашеним кривим и осуђеном у поступку биће објављена на јавној седници и у присуству окривљеног.

У глави VII Римског статута предвиђене су казне за учиниоце кривичних дела у надлежности Међународног кривичног суда. Судско веће може учиниоцима најтежих међународних кривичних да изрекне казну:

- 1) затвора до тридесет дана,
- 2) доживотног затвора,
- 3) новчану казну и
- 4) конфискација имовине, добара и прихода од власништва који су добијени директно или индиректно извршењем кривичног дела.

2.3. Специјализована већа и Специјализовано тужилаштво за кривична дела извршена на територији АП КиМ

Специјализована судска већа представљају облик интернационализованог (хибридног) кривичног суда. Интернационализовани или хибридни кривични судови су специфичне судске институције које су формиране углавном након 2000. године. За разлику од *ad hoc* међународних кривичних суда, који су основани непосредно од стране органа УН и примењују искључиво међународно кривично право, интернационализовани (хибридни) судови примењују, зависно од суда, међународно и унутрашње кривично право или само унутрашње право. Према Закону о специјализованим већима и специјализованом тужилаштву, поступање Суда огледа се кроз стварну, временску, месну, субјективну и упоредну нагледност, односно Суд је независно судско тело надлежно за суђење појединцима који су извршили кривична дела у вези са Извештајем Парламентарне скупштине Савета Европе од 7. јануара 2011. Године, у периоду између 01.01.1998. и 31.12.2000. године или кривичним делима из чланова од 384 до 386, члана 388, чланова од 390 до 407, чланови од 409 до 411, затим 415, 417, 419, 421, као и чланова од 423 до 424 кривичног закона тзв. Косова.

Специјализована већа имају веома конкретан и ограничен мандат. У складу са чланом 1. и чланом 6. Закона о Специјализованим већима и Специјализованом тужилаштву, Већа су надлежна само за одређена тешка прекогранична и међународна кривична дела наведена у Извештају Парламентарне скупштине Савета Европе из 2011. године, а која су извршена у периоду од 1. јануара 1998. до 31. децембра 2000. године и

чије је извршење започело или је у потпуности спроведено на територији АП Косова и Метохије. Специјализована већа немају надлежност над било којим другим кривичним делима почињеним у оквиру или ван тог периода, осим над кривичним делима против правосуђа, а која се тичу поступака и службеника већа.³⁶

Када је реч о надлежности специјализованих већа, односно о ономе чиме ће се наведена Специјализована већа бавити у члановима од 12. до 16. Закона о специјализованим већима и специјализованом тужилаштву одређена је **стварна надлежност** специјализованих већа, чиме су формулисане следеће врсте међународних кривичних дела ратних злочина које су у надлежности суда:

- Злочини против човечности (члан 13);
- Ратни злочини (члан 14);
- Други злочини према законима који су били на снази на Косову у току временске надлежности специјализованих већа (члан 15).

Други злочини према законима који су били на снази на Косову и Метохији у току временске надлежности специјализованих већа - Поред међународних кривичних дела ратних злочина, Специјализована већа надлежна су и над кривичним делима који се могу окарактерисати као кривична дела против правосуђа, против јавног реда и корупције.³⁷ Међу њима се налазе дела која су обухваћена поглављем XXXII, XXXIII и XXXIV Кривичног законика тзв. Косова из 2012. године³⁸, и то дела:

- У поглавља XXXII кривична дела против правосуђа: непријављивање припреме кривичног дела, непријављивање кривичних дела или извршилаца, пружање помоћи извршиоцу након извршеног кривичног дела, лажно пријављивање или оптуживање, лажно сведочење под заклетвом, давање лажног исказа, лажни искази сведока сарадника, ометање доказивања или званичног поступка, застрашивање за време кривичног поступка, одмазда, преправљање доказа, фалсификовање докумената, посебни случајеви фалсификовања докумената, повреда тајности поступка, непоштовање суда, неизвршење судских одлука, легализација лажног садржаја, побуна лица лишених слободе, бекство лица лишених слободе, омогућавање бекства лица лишених слободе, незаконито пуштање лица лишених слободе;

---

³⁶ <https://www.scp-ks.org/sr/specijalizovana-veca/istorijat>, приступљено: 10.09.2019. године.

³⁷ Члан 15, Закон о специјализованим већима и специјализованом тужилаштву, *Закон бр.05/Л-053*.

³⁸ Кривични законик тзв. Републике Косово, *Законик бр. 04/Л-082*

- У поглављу XXXIII које се односи на кривична дела против јавног реда: ометање службеног лица у обављању званичне дужности, напад на овлашћено лице при обављању службених дужности, позив на отпор, одношење или уништење званичних печата или званичних докумената, лажно представљање као овлашћено лице, незаконито пружање правне помоћи, оштећење гробова или лешева;
- У поглављу XXXIV које се односи на кривична дела корупције и кривична дела против јавне дужности као што су: злоупотреба службене информације и сукоб интереса.

2.3.1. Надлежност Специјализованих већа и Специјализованог тужилаштва

У погледу *временске надлежности*, Специјализована већа су надлежна за кривична дела из оквира своје стварне надлежности, а која су извршена између 01.01.1998. год. и 31.12.2000. године.³⁹ Месна надлежност се одређује као надлежност косовских судова према кривичним законима који су били на снази између 01.01.1998. год. и 31.12.2000. године, поред извршења кривичних дела из стварне надлежности, као кажњив се одређује и покушај наведених кривичних дела на простору АП КиМ.⁴⁰ У погледу одговорности за извршена кривична дела предвиђена је индивидуална и командна одговорност. Лице које је планирало, подстицало, наредило, извршило или на други начин помогло и подржало планирање, припрему или извршење кривичног дела које се налази у надлежности Специјализованих већа и Специјализованог тужилаштва индивидуално је одговорно за то кривично дело. При томе, службени положај оптуженог лица не ослобађа га од кривичне одговорности, без обзира да ли се лице налази на месту шефа државе, члана Владе или на месту другог званичника. Командна одговорност одређена је као чињеница да је неко дело или пропуст извршио подређени не ослобађа од кривичне одговорности његовог надређеног ако је знао или имао разлога да зна да ће подређени извршити таква дела или да их је извршио, а надређени није предузео неопходне и разумне мере да спречи таква дела или казни њиховог извршиоца. Чињеница да је оптужено лице поступало у складу са наредбом владе или надређеног не ослобађа га од кривичне одговорности, али се може узети у обзир за ублажавање казне ако Специјализована већа утврде да је то у интересу правде.

---

³⁹ Члан 7, Закон о специјализованим већима и специјализованом тужилаштву, *Закон бр.05/П-053*.

⁴⁰ Члан 8, Закон о специјализованим већима и специјализованом тужилаштву, *Закон бр.05/П-053*.

У оквиру своје надлежности Специјализована већа имају примат над сваким другим судом на тзв. Косову. Поред тога, Специјализована већа или специјализовани тужилац могу да наложе да се у било којој фази истраге или поступка њима пребаци поступак из њихове надлежности који се налази пред било којим тужиоцем или судом на територији тзв. Косова. Државни тужилац или суд дужање да Специјализованим већима достави све и целокупне списе у вези са траженим предметом. Налог Специјализованих већа за пренос поступка је коначног и обавезујућег карактера.⁴¹

Меродавно право које ће Специјализована већа примењивати у свом раду одређено је чланом 12. Закона. Специјализована већа примењују међународно обичајно право и материјално кривично право тзв. Косова у оној мери у којој је оно у складу са међународним обичајним правом, а које је било на снази у време када су кривична дела извршена, у складу са чланом 7. став 2 Европске конвенције о људским правима и основним слободама, као и чланом 15. став 2 Међународног пакта о грађанским и политичким правима, а који су садржани и заштићени чланом 19. став 2, чланом 22. став 2, чланом 22. став 3. и чланом 33. став 1 Устава тзв. Републике Косово.⁴² Поред наведеног, у складу са Уредбом УНМИК-а 1999/24, као и изменама и допунама у Уредби УНМИК-а 2000/59, као одговарајуће меродавно право могу се узети материјални кривични закони који су били на снази на Косову у току временске надлежности Специјализованих већа, и то:

- Кривични закон Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (1976); и
- Кривични закон Социјалистичке Аутономне Покрајине Косово (1977); или
- Било који блажи материјални кривични закон који је био на снази између 1989. год. и јула 1999/27.10.2000. год.

2.3.2. Организација и поступак Специјализованих већа и Специјализованог Тужилаштва

Специјализована већа чине два органа: Већа и Секретаријат.

Када је реч о Већима она обухватају Веће основног суда, Веће апелационог суда, Веће врховног суда и веће уставног суда, док Секретаријат у свом саставу има службу одбране, службу за учешће жртава, службу за пружање заштите и подршке сведоцима, јединицу за управљање притвором, као и службу омбудсмана.

---

⁴¹ Члан 10, Закон о специјализованим већима и специјализованом тужилаштву, *Закон бр.05/Л-053*.

⁴² Члан 1, Закон о специјализованим већима и специјализованом тужилаштву, *Закон бр.05/Л-053*.

Специјализована већа могу имати следећи састав:

- Судије појединци који по потреби обављају дужности судије за претходни поступак;
- Претресни панели састављени од троје судија и једног резервног судије;
- Панели Апелационог суда састављена од троје судија;
- Панели Врховног суда састављена од троје судија;
- Панели Уставног суда састављена од троје судија и
- Судије појединци који по потреби обављају друге дужности предвиђене овим Законом.⁴³

Судије поставља шеф мисије заједничке безбедносне и одбрамбене политике ЕУ (тј. шеф Мисије *EULEX-a*), а на основу предлога независне комисије за избор, која се састоји од двоје међународних судија са значајним искуством из области међународног кривичног права и једног међународно постављеног званичника. Председник и потпредседник се именују на предлог независне комисије за избор. Судије се, након тога, именују на листу међународних судија.⁴⁴ Председник по потреби распоређује судије са листе на предмете. У погледу квалификација, да би неко постао судија специјализованих већа потребно је да испуњава критеријуме који подразумевају да је реч о непристрасној личности високог моралног карактера и интегритета, која је квалификована за обављање највиших судских дужности у својој земљи. У вршењу своје функције судије су независне и на њих не могу да утиче Влада, нити било који други орган. У погледу стручности потребно је да су судије признати стручњаци из области кривичног права и поступка, односно међународног и уставног права, са великим судским, тужилачким или бранилачким искуством у међународним или домаћим кривичним поступцима.

Секретаријат - Основни задаци секретаријата се односе на управне послове, као и и пружање услуга специјализованим већима, али и за све остале неопходне послове као и послове који су повезани са поменутиим.⁴⁵ Секретаријат чине секретар и друго потребно

---

⁴³ Члан 25, Закон о специјализованим већима и специјализованом тужилаштву, *Закон бр.05/П-053*.

⁴⁴ Листу међународних судија чине следеће судије: Кит Рејнор (УК), Видар Стенланд (Норвешка), Роланд Декерс (Холандија), Ен Пауер-Форд (Ирска), Антонио Балсамо (Италија), Чарлс Л. Смит III (САД), Кристина ван ден Вајнгарт (Белгија), Мишел Пикар (Француска), Томас Лакер (Немачка), Емилио Гати (Италија), Михаел Боландер (Немачка), Каи Амбос (Немачка), Кенет Робертс (Канада), Мапи Фелт-Фолја (Холандија), Кристоф Барте (Немачка), Владимир Микула (Чешка Република), Генел Метро (Швајцарска), Никола Гију (Француска), Андрес Пармас (Естонија).

⁴⁵ Члан 34, Закон о специјализованим већима и специјализованом тужилаштву, *Закон бр.05/П-053*.

особље за обављање послова из надлежности секретаријата. Секретар је одговоран за управљање Специјализованим већима и за обављање овог задатка може да доноси интерне акте, упутства и правила. У обављању својих послова секретар има потпуну независност у односу на друге органе. Након разматрања списка кандидата за секретара, секретара именује орган задужен за именовање. У погледу квалификација и услова за именовање на место секретара, потребно је да особа именована на место секретара буде особа високих моралних квалитета и стручности у области судске администрације. Мандат секретара траје четири године, са могућношћу поновног избора на функцију.

Службу за учешће жртава која се налази у саставу секретаријата је задужена за руковођење системом за учешће жртава из члана 22 и на основу *Правилника о поступку и доказима*, списком заступника жртава, као и системом за исплату накнаде за заступање жртава. Основна функција *Службе за учешће жртава* односи се на пружање помоћи и савета жртвама у току кривичног поступка пред Специјализованим већима.

Служба одбране се такође налази у саставу секретаријата, а њена улога се састоји у томе да води списак бранилаца који имају право да заступају стране у поступку пред Специјализованим већима (тзв. „специјализовани бранилац“), као и систем правне помоћи за заступање оптужених чије је имовинско стање слабог или делимично слабо.

Службу за пружање заштите и подршке сведоцима има задатак да спроводи заштитне и безбедносне мере наложене од стране суда, даје савете и другу одговарајућу помоћ и подршку сведоцима и другим лицима која су изложена ризику због сведочења.

Секретаријат у свом саставу има и *Службу омбудсмана*. Служба омбудсмана обавља послове омбудсмана Специјализованих већа, са искључивом надлежношћу која се односи на Специјализована већа и Специјализовано тужилаштво на основу амандмана 24 Устава. Битно је нагласити да се Закон о омбудсману не примењује на рад Специјализованих већа и Специјализованог тужилаштва. Омбудсмана поставља орган за именовање након разматрања кандидата са одговарајућим квалификацијама. Омбудсман је особа високих моралних квалитета и високог степена стручности у области људских права и слобода. Улога и функције омбудсмана Специјализованих већа утврђене су *Правилником о поступку и доказима*. Омбудсман Специјализованих већа може да даје препоруке председнику Специјализованих већа или Специјализованом тужилаштву.

У састав секретаријата улази и помоћно судско особље, а такође секретаријату, у вршењу послова из своје надлежности може да асистира полиција на Косову и Метохији (Косовска полиција) за извршавање наредби за довођење или уручивање разних писмена у име Специјализованих већа.

С обзиром да се у раду Специјализованих већа и специјализованог тужилаштва поступа са прилично осетљивим подацима, у секретаријату постоји службеник за заштиту података чије се дужности односе на поступање у складу са чланом 35 став 4 Устава. Поред наведеног, службеник за заштиту података дужан је да се стара о примени стандарда ЕУ у области заштите личних података.

Поред наведеног, надлежност секретар односи се и на управу притвора и притворских објеката Специјализованих већа. Службеници за казнено поправне/притворске послове Специјализованих већа овлашћени су и надлежни да обављају послове који су другим законима поверени службеницима казнено поправних установа.

Специјализовано тужилаштво - Специјализовано тужилаштво је независна служба за истрагу и кривично гоњење у вези с делима која спадају у надлежност Специјализованих већа. У Специјализованим већима и Специјализованом тужилаштву раде међународне судије, тужиоци и особље, а њихово седиште је у Хагу⁴⁶. Специјализовано тужилаштво основано је 1. септембра 2016, преузевши особље и мандат Специјалног истражног тима (СИТ) на основу уставног амандмана и *lex specialis* Закона о Специјализованим већима и Специјализованом тужилаштву које је усвојила тзв. Скупштина Косова 3. августа 2015. године. Специјализовано тужилаштво истражује тешке прекограничне и међународне злочине, укључујући ратне злочине и злочине против човечности, према дефиницији међународног обичајног права и према дефиницији на основу Закона о Специјализованим већима и Специјализованом тужилаштву. Специјализовано тужилаштво је овлашћено, између осталог, да захтева присуство и да испитује осумњичене, жртве и сведоке, да прикупља и анализира информације и доказе, као и да доноси одлуке о покретању, наставку или обустави кривичног поступка.

Специјализована већа имају примат у односу на друге судове на тзв. Косову. Специјализована већа могу наложити било којем тужиоцу или суду на територији тзв. Косова да им уступи поступке који су у надлежности Специјализованих већа или Специјализованог тужилаштва у било којој фази истраге или поступка. Поред тога, могу наложити било ком тзв. косовском суду да им преда предмете или да преузме руковођење истрагом која је у току, а који спадају у надлежност и мандат Специјализованих већа или Специјализованог Тужилаштва. Сви судови и тужиоци на Косову дужни су да без

---

⁴⁶ <https://www.scp-ks.org/sr/specijalizovano-tuzilastvo/o-specijalizovanom-tuzilastvu>, приступљено: 12.09.2019. године

одлагања обавесте Специјализована већа и Специјализовано Тужилаштво уколико имају сазнања о неком кривичном поступку који спада у надлежност Специјализованих већа.

Специјализовано тужилаштво је део тзв. косовског правосудног система, с тим да је, на основу Споразума између државе домаћина Холандије и тзв. Косова од 15. фебруара 2016. године седиште у Холандији.⁴⁷ Специјализовано тужилаштво је привремена институција са конкретним мандатом и надлежношћу која се односи на одређене злочине против човечности, ратне злочине и друга кривичних дела почињена између 1. јануара 1998. и 31. децембра 2000. године. Особље Специјализованог тужилаштва чине тужиоци, истражитељи, аналитичари, стручњаци за безбедност, службеници специјализовани за заштиту сведока и остало помоћно особље. Особље је састављено искључиво од грађана земаља чланица Европске уније или једне од пет земаља учесника које нису чланице ЕУ-а (Канада, Норвешка, Швајцарска, Турска и САД).

Специјализовани тужилац је одговоран за истрагу и кривично гоњење лица одговорних за кривична дела из надлежности Специјализованих већа и независан је у обављању својих дужности.⁴⁸ Специјални тужилац одговоран је за спровођење истраге. Поред тога, његова овлашћења омогућују му да захтева присуство и да испитује осумњичене, жртве и сведоке, да прикупља и анализира информације и доказе, као и да доноси одлуке о покретању, наставку или обустави кривичног поступка, да издаје налоге за хапшење, као и да подигне оптужницу.

У погледу критеријума потребних за избор специјалног тужиоца, потребно је да се ради о особи високих моралних квалитета, која поседује највиши степен стручности и искуства у вођењу истрага и кривичног гоњења у кривичним предметима. Специјални тужилац бира се на мандат од четири године са могућношћу поновног избора. Актуелни тужилац у Специјализованом тужилаштву је тужилац Дек Смит, реч је о америчком тужиоцу са искуством у истрагама према високим политичким личностима, као и у међународним кривичним истрагама. Именован је на ту функцију 7. маја 2018. године, када је на поменуту функцију заменио Дејвида Швендимана, првог тужиоца у Специјализованом тужилаштву.⁴⁹

---

⁴⁷ <https://www.scp-ks.org/sr/dokumenti/porazum-sa-zemljom-domacinom-potpisan-izmedu-holandije-i-kosova>, приступљено: 10.01.2020. године

⁴⁸ Члан 35, Закон о специјализованим већима и специјализованом тужилаштву, *Закон бр.05/П-053*.

⁴⁹ <https://www.scp-ks.org/sr/specijalizovano-tuzilastvo/specijalizovani-tuzilac>, приступљено: 12.09.2019. године.

Кривични поступак пред Специјализованим већима започиње доношењем наредбе за покретање истраге. Истрагом руководи специјализовани тужилац. Приликом вођења истраге специјализовани тужилац може да испитује оштећене, сведоке и осумњичене, може да врши увиђај, прикупља доказе, обезбеђује вештачење прикупљених доказа, као и да обавља друге истражне радње. Поред наведеног, у току истраге специјализовани тужилац има могућност тражење помоћи од трећих држава, међународних организација или других тела. Током вођења истраге, специјализовани тужилац поступа у складу са основним људским правима и дужан је да обезбеди сигурност и заштиту жртава, сведока и других лица изложених опасности због информација пружених специјализованом тужиоцу, као и заштиту приватности сваког лица. Уколико се приликом вођења истраге дође до материјала који превазилази оквире предмета по коме се води истрага води, такав материјал се уништава одмах. Материјал ће бити одмах уништен и у ситуацији када је прибављен на незаконит начин или када материјал више није релевантан за даље вођење истраге. Тонско и оптичко снимање обавезно је приликом испитивања осумњиченог од стране специјализованог тужиоца.

У току истраге осумњичени не сме бити приморан да оптужи себе или да призна кривицу, као ни да буде изложен било каквом виду принуде, притиска, претње, мучењу, или било ком другом облику окрутног, нечовечног и понижавајућег поступања или кажњавања. Поред наведеног, осумњичени има следећа права о којима мора бити обавештен пре испитивања на језику који разуме:

- да буде обавештен да постоје основи сумње да је извршио кривично дело из надлежности Специјализованих већа;
- право да се брани ћутањем;
- право на помоћ специјализованог браниоца по властитом избору и да буде испитан у присуству специјализованог браниоца, уколико нема довољно средстава за ангажовање браниоца, Специјализована већа ће му обезбедити браниоца;
- право на преводиоца уколико не разуме или не говори језик на којем се обавља испитивање.⁵⁰

Истрага се може окончати уколико специјализовани тужилац не подигне оптужницу пред Специјализованим већима у разумном року. Осумњичени може да захтева од специјализованог тужиоца да оконча истрагу која се против њега води након

---

⁵⁰ Члан 38, Закон о специјализованим већима и специјализованом тужилаштву, *Закон бр.05/П-053*.

што лице добије статус осумњиченог и с тим буде упознато. Уколико се захтев одбаци или се не узме у разматрање, осумњичени може да се обрати судији појединцу, да узме то питање у разматрање и да, ако је то нужно, оконча истрагу која се води против осумњиченог. Пре потврђивања оптужнице судија за претходни поступак у најкраћем могућем року одлучује по захтевима специјализованог тужиоца у вези са вођењем истраге.

Уколико се у току истраге увери да постоји добро утемељена сумња да је осумњичени извршио или да је учествовао у извршењу кривичног дела из надлежности Специјализованих већа, специјализовани тужилац о томе обавештава председника, који одређује судију за претходни поступак. Специјализовани тужилац подноси оптужницу са ознаком поверљиво и *ex parte* судији за претходни поступак. Оптужница садржи име и подаци осумњиченог, као и сажет опис чињеничног стања у предмету и кривичног (кривичних) дела за која се осумњичени терети. Оптужница се подноси заједно са пропратним материјалом који обухвата доказни материјал и детаљан приказ повезаности осумњиченог са доказним материјалом у односу на сваки навод оптужнице.⁵¹ Током прегледа оптужнице судија за претходни поступак проучава пропратни материјал у односу на сваку оптужбу и одлучује да ли је доказано постојање добро утемељене сумње против осумњиченог. У току поступка прегледа оптужнице, судија за претходни поступак може да захтева од специјализованог тужиоца додатни материјал којим се поткрепљује једна или више оптужби, да захтева преиспитивање оптужнице или да захтева смањење броја оптужби. Након прегледа оптужнице, судија за претходни поступак образложеном одлуком потврђује или одбацује оптужбе у целости или делимично. Оптужницу чува секретар у облику у којем ју је потврдио судија за претходни поступак и обавештава председника о томе да је оптужница потврђена. Након потврђивања оптужнице, секретар уручује оптужницу оптуженом лично без непотребног одлагања. Оптужница се објављује јавно након потврђивања од стране судије за претходни поступак. Једном оптужницом могу бити обухваћена два или више кривична дела у случају да је исти оптужени учествовао у кривичним делима о којима се износе наводи, да се кривична дела и оптужбе заснивају на истим чињеницама или ако су кривична дела и оптужбе о којима се износе наводи иста или слична по својој природи. Раздвајање поступка могуће је у свакој фази уколико то налажу конкретне околности

---

⁵¹ Специјализована већа Косова, *Правилник о поступку и доказима пред Специјализованим већима Косова*, 2017, Правило 85.

предмета или да се заједнички оптуженим лицима суди одвојено у интересу правичног суђења.

Ступање оптуженог пред суд одржава се у року од седам (7) дана након уручења оптужнице, осим у ситуацији када се оптужени налази у бекству, у тој ситуацији оптужени ступа пред суд у року од три (3) дана по његовом хапшењу. Оптужени се изводи пред судију за претходни поступак без непотребног одлагања. Уколико оптужени нема изабраног браниоца, секретар може привремено да одреди браниоца који ће у најкраћем могућем року бити доступан оптуженом ради заступања оптуженог приликом првог, као и сваког даљег ступања пред суд.⁵² Приликом првог ступања пред суд, судија за претходни поступак утврђује да се поштује право оптуженог на браниоца, чита оптуженом оптужницу на језику који оптужени разуме и говори, обавештава оптуженог да ће у року од тридесет (30) дана од првог ступања пред суд бити позван да се изјасни да није крив или да призна кривицу по свакој тачки оптужнице или, уколико оптужени то жели, да може одмах да се изјасни да није крив или призна кривицу. Уколико оптужени одбије да се изјасни о кривици или да призна кривицу, из те чињенице се не смеју изводити негативни закључци.

Након почетка претреса, председник распоређује судије у претресни панел у најкраћем могућем року. Претресни панел предузима све мере и радње и усваја процедуре са циљем правичног и експедитивног вођења судског поступка. Након консултација са страна у поступци, претресни панел утврђује план рада који садржи обавезе страна и рокове за испуњавање тих обавеза. Након распоређивања судија, претресни панел одржава конференцију (седницу) за припрему суђења. На припремној конференцији (седници) за суђење и након што саслуша стране, претресни панел утврђује рок за предају свих поднесака који се достављају пре почетка претреса. Претресни панел одређује датум до којег одбрана мора да се изјасни да ли ће користити право да одржи уводно излагање након уводног излагања специјализованог тужиоца и да одржи уводно излагање после завршне речи специјализованог тужиоца пре извођења доказа или да не одржи уводно излагање. Панел одређује датум почетка претреса и тај датум јавно саопштава. Суђење мора започети у року од тридесет (30) дана од припремен конференције. Пре почетка претреса сходно правилу панел одређује пожељне рокове за завршетак извођења доказа специјализованог тужиоца сходно правилу и уколико је то могуће за завршетак претреса.

---

⁵² Специјализована већа Косова, *Правилник о поступку и доказима пред Специјализованим већима Косова*, 2017, Правило 92.

Сви поступци пред претресним панелом су јавни, осим већања судија. Седнице могу бити затворене или полузатворене за јавност ако постоје оправдани разлози којима би био угрожен јавни ред и мир, безбедност, национални интереси, ради скривања идентитета оштећеног или сведока који учествује у поступку, као и уколико то налажу интереси правде. Разлози за затварање поступка се објављују јавно, а одлуку доноси претресни панел.⁵³

Главни претрес започиње читањем оптужнице у облику у којем је потврђена од стране судије за претходни поступак или са изменама и допунама унешеним на предлог панела.⁵⁴

Током главног претреса оптужени има следећа права:

- да се брани ћутањем, при чему се одбрана ћутањем неће узети у обзир приликом утврђивања кривице или невиности;
- да не буде приморан да призна кривицу или да сведочи на начин којим инкриминише себе или чланове своје уже породице;
- право да га заступа именовани или додељени бранилац; и
- сва друга права битна за његову одбрану када се то сматра потребним.⁵⁵

Уводна излагања износе се усмено и предвиђено је да се њима пружа општи увид у проблематику предмета, поред наведеног, у току уводног излагања могуће је сажето објашњење доказа који ће се изводити, као и њиховог утицаја на спорна питања у предмету. Одбрана има могућност да своје уводно излагање одржи након уводне речи специјализованог тужиоца или након што специјализовани тужилац заврши извођење доказа, а пре извођења доказа одбране. Заступник оштећених може да одржи уводно излагање у име оштећених који учествују у поступку у вези с њиховим личним интересима у предмету.

Након уводне речи започиње фаза извођења доказа. Приликом фазе извођења доказа свака страна у поступку има право да изводи доказе релевантне за предмет.

Докази на суду се изводе следећим редоследом:

- I. докази специјализованог тужиоца;
- II. докази одбране;

---

⁵³ Специјализована већа Косова, *Правилник о поступку и доказима пред Специјализованим већима Косова*, 2017, Правило 120.

⁵⁴ Специјализована већа Косова, *Правилник о поступку и доказима пред Специјализованим већима Косова*, 2017, Правило 124.

⁵⁵ Специјализована већа Косова, *Правилник о поступку и доказима пред Специјализованим већима Косова*, 2017, Правило 125.

- III. докази које захтева претресни панел;
- IV. докази специјализованог тужиоца којима се побијају наводи одбране (реплика) и
- V. докази одбране као одговор на побијање (дуплика).⁵⁶

Сведоке пред претресним панелом прво испитује страна која га је позвала да сведочи, а након тога постоји могућност унакрсног испитивања. У свим предметима допуштено је главно и унакрсно испитивање, а уз дозволу претресног панела могуће је додатно испитивање уколико претресни панел сматра да је то потребно. У свакој фази испитивања судија може да постави питање сведоку. Након што саслуша стране и, у одговарајућим случајевима, заступника оштећених, претресни панел може да захтева од страна да се изведу додатни докази које стране нису предочиле, укључујући и доказе или сведочења вештака.

Након изношења свих доказа, претресни панел изјављује да је доказни поступак завршен и позива специјализованог тужиоца и одбрану да доставе завршне поднеске у року од тридесет (30) дана. Поред наведеног, позива заступника оштећених да поднесе изјаву о утицају злочина о којима су изнесени наводи на оштећене које учествују у поступку у року од тридесет (30) дана и заказује седницу ради изношења завршних речи, која се одржава у року од двадесет и једног (21) дана од предаје поднесака и поменутих изјава.⁵⁷ Током завршних излагања прво се обраћа специјализовани тужилац, а након тога заступник оштећених и специјализовани бранилац. У завршним излагањима садржан је осврт на доказе прихваћене у доказне списе и њихову поузданост, веродостојност сведока, записник поступка и меродавно право. Специјализовани тужилац има право на одговор, специјализовани бранилац има право да прокоментарише одговор, док оптужени има право да последњи узме реч. Након одржавања завршних речи председавајући судија проглашава претрес завршеним. У овој фази поступка није могуће улагање додатних захтева и поднесака, као ни додатно испитивање сведока, осим у изузетним околностима када за то постоји оправдани разлог.

Након завршетка претреса, Претресни панел се повлачи на већање ради изрицања пресуде о оптужбама садржаним у оптужници. Већање је поверљиво и тајно. Приликом одлучивања Претресни панел појединачно одлучује о свакој оптужби садржаној у оптужници, укључујући и сваки вид одговорности оптуженог. Уколико се води

---

⁵⁶ Специјализована већа Косова, *Правилник о поступку и доказима пред Специјализованим већима Косова*, 2017, Правило 127.

⁵⁷ Специјализована већа Косова, *Правилник о поступку и доказима пред Специјализованим већима Косова*, 2017, Правило 134.

заједничко суђење закључци се доносе за сваког оптуженог понаособ. Оптужени се може прогласити кривим само ако се већина судија у панелу увери да је кривица доказана ван разумне сумње.

Првостепена пресуда се изриче у року од деведесет (90) дана од завршетка претреса, с тим да је могуће одлагање од додатних шездесет (60) дана уколико је то потребно због околности предмета. Првостепена пресуда или сажетак пресуде изриче се јавно у присуству оптуженог. Првостепена пресуда се доноси у писменом облику и садржи образложење Претресног панела. Уколико суд донесе ослобађајућу пресуду, могуће је усмено објављивање из накнадно достављање писменог образложења.⁵⁸ Оверена копија првостепене пресуде и образложења уручује се оптуженом у најкраћем могућем року на језику који разуме и говори. Оверене копије се уручују и одбрани. Уколико оптуженог прогласи кривим за једно или више кривичних дела Претресни панел оптуженом одмерава одговарајућу казну приликом изрицања првостепене пресуде. Када се оптужени који се налази на слободи прогласи кривим Претресни панел може да изда налог за његово хапшење и притварање.

III. ПОСЕБНОСТ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И НАДЛЕЖНОСТИ ДРЖАВНИХ ОРГАНА У ПОСТУПКУ ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ

3.1. Појам и значај

Ефикасно откривање и доказивање ратних злочина као најважнији аспекти у гоњењу и суђењу ових тешких кривичних дела захтевају, с обзиром на њихову тежину и друштвену опасност, специфична организационо-правна решења у погледу устројства и надлежности државних органа који спроводе гоњење (полиција, тужилаштво и суд). Истовремено, ради успешног остваривања наведеног циља неопходна су и одговарајућа посебна процесноправна решења која се манифестују, како одређеним одступањима од општих процесноправних начела тако и неким модификацијама општих процесних решења у поступцима откривања и доказивања ратних злочина. Посебну улогу у свему томе има регионална сарадња, јер се само заједничким деловањем и напорима правосудних система свих држава, уз кључну сарадњу истражних органа, али са адекватном и праведном подршком међународних институција, може утврдити пуна

---

⁵⁸ Специјализована већа Косова, *Правилник о поступку и доказима пред Специјализованим већима Косова*, 2017, Правило 159.

материјална истина и субјективна кривична одговорност, без обзира на националну или другу припадност учиниоца или жртве. Јер због природе самих злочина, без међународне сарадње немогуће је, не само доћи до доказа, него и спровести поступак и обезбедити сведоке који су у већини случаја долазили из суседних држава, насталих након распада СФРЈ.

Нарочито је важна сарадња у погледу размене доказа путем међународне правне помоћи на регионалном нивоу. Ова сарадња мора бити директна сарадња свих надлежних и стручних органа, који имају овлашћења за процесуирање ратних злочина, у свакој од држава које су биле у сукобу. Мора се успоставити висок ниво сарадње и комуникационе мреже са полицијом, тужилаштвом и судским властима, како би се створио ефикасан механизам за проток и обраду информација и доказа, али првенствено механизам заштите сведока догађаја. У складу са међународним правом, нормално је да свака држава има кривичну јурисдикцију само за дела која су учињена на њеној територији или за дела која су учинили њени држављани, међународно хуманитарно право државама даје универзалну надлежност за тешка кривична дела, где спадају сигурно, дела која се могу подвести под појам ратних злочина.

Постулати међународног хуманитарног права налажу да све државе гоне учиниоце ратних злочина, без обзира на њихово држављанство или држављанство жртава или место извршења кривичног дела. Проблем у садашњости везан за ратне злочине који су се догађали на територијама бивших држава чланица СФРЈ, састоји се баш у тој чињеници што су се злочини дешавали на територији која сада није под јурисдикцијом државних органа који воде поступке против тих лица, а и сведоци тих злочина имају пребивалиште на територији која је ван подручја државе које те злочине истражује. Ове чињенице указују на нужност постојања регионалне сарадње, која би се, поред изнетог, састојала и у могућности и праву једне државе да изводи поједине истражне радње на територији друге државе у региону. Тако се на овај начин ствара фикција да надлежни органи једне државе имају надлежност и слободан приступ месту злочина, оштећеним и сведоцима као да су у својој држави, тако да се овим методом стварају сви услови за ефикасно решавање свих предмета. Овако се реализује идеја да професионализам, стручност и правда, не познају границе и да правосудни органи свих држава у региону морају бити упућени на узајамну помоћ и сарадњу у свим сегментима свог делокруга рада, који се тиче процесуирања ратних злочина и других повреда међународног хуманитарног права.

Доношењем Закона о сарадњи Србије и Црне Горе са Међународним трибуналом за кривично гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. године и Закона о организацији и надлежности државних органа у поступку против учинилаца ратних злочина регулисана су многа питања која олакшавају сарадњу са Међународним кривичним судом за бившу Југославију, образовање посебних органа, али и конкретне истражне и друге радње и правила поступка за ратне злочине.

Ситуација је сада сасвим искристалисана, јер стање материјалног и процесног законодавства из кривичне области, кадровске оспособљености српског правосуђа за овакве подухвате, као и са аспекта организационих, техничких и финансијских питања, у потпуности испуњава све услове за непристрасна, квалитетна и најважније, праведна суђења за ратне злочине у Србији.

Велики проблем је обезбедити идентификацију и присуство потенцијалних извршилаца ових кривичних дела, а нарочито оштећених – жртава, разлог за то је што се већина налази ван територије наше земље и нису доступни нашим истражним органима.

Процесуирање ратних злочина почива на међународним и домаћим законским оквирима. У групу међународних законодавстава спадају: међународне конвенције – Женевска конвенција из 1949. године са додатним протоколима, Конвенција о спречавању и кажњавању геноцида, Статут Међународног кривичног суда за бившу Југославију и делови Правилника о поступку и доказима истог органа. Домаћи правни оквир су: Кривични законик⁵⁹, Законик о кривичном поступку⁶⁰, Закон о сарадњи Србије и Црне Горе са Међународним трибуналом за кривично гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. године⁶¹, Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине⁶² и одређени војни и полицијски подзаконски акти.

Одредбама у „Глави II“ (чланови 4-12) Закона о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине предвиђено је образовање Службе за откривање ратних злочина Министарства унутрашњих послова, затим Тужилаштва за ратне злочине, као стварно и месно надлежног за територију Републике Србије у целини,

---

⁵⁹ Службени гласник Р. Србије број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

⁶⁰ Службени гласник број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

⁶¹ Службени лист СРЈ број 18/2002 и Службени лист СЦГ број 16/2003.

⁶² Службени гласник Р. Србије број 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007, 104/2009, 101/2011, 6/2015.

као и Већа за ратне злочине у Окружном суду у Београду (с тим што ће идентично Веће бити образовано и у непосредно вишем суду). Такође је предвиђено формирање посебног одељења за обављање административно-техничких послова у Окружном суду у Београду, као и посебне притворске јединице при окружном затвору у Београду. У погледу средстава за рад, утврђена је обавеза Министарства правде Републике Србије да обезбеди одговарајуће просторије и све друге техничке услове потребне за ефикасан рад Тужилаштва и Већа за ратне злочине, Посебног одељења Окружног суда и Посебне притворске јединице.

Посебне новине које је донео Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку против учинилаца ратних злочина тиче се посебно олакшавања поступка доказивања, увођењем важења прикупљених и изведених доказа од стране истражитеља Хашког трибунала и пред домаћим судом. Када се овој чињеници дода и чињеница прописана чланом 3. наведеног Закона, да су државни органи Републике Србије надлежни за вођење поступка против учинилаца кривичних дела ратног злочина која су извршена на територији бивше СФРЈ, без обзира на *lex nationalis* и *lex domicile* учиниоца или жртве, онда се може засигурно закључити да се у пуној мери показало да је оснивање тужилаштва за ратне злочине и већа за ратне злочине сасвим исправно и целисходно.

3.2.Служба за откривање ратних злочина Министарства унутрашњих послова

Служба за откривање ратних злочина је орган који непосредно сарађује са тужилаштвом за ратне злочине на заједничком задатку обезбеђења релевантних доказа.⁶³ Служба за откривање ратних злочина у организационом смислу припада Министарству унутрашњих послова, међутим, представља орган који блиско сарађује и поступа по захтевима Тужилаштва за ратне злочине у обављању послова процесуирања кривичних дела ратних злочина. Под процесуирањем кривичних дела ратних злочина се подразумева хапшења и гоњења извршиоца кривичних дела против човечности и међународног права, односно кривичних дела предвиђених чланом 5 Статута Хашког трибунала. Рад Службе за откривање ратних злочина уређује се актом који доноси министар надлежан за унутрашње послове, по претходно прибављеном мишљењу Тужиоца за ратне злочине. Старешину ове службе поставља и разрешава Министар

---

⁶³ М.Милошевић, *Положај и улога полиције у поступку против учинилаца ратних злочина*, Београд, 2004, стр. 185-197.

унутрашњих послова Републике Србије, при чему своје мишљење даје и тужилац за ратне злочине.⁶⁴ Служба за откривање ратних злочина по природи ствари сарађује са осталим организационим јединицама Министарства унутрашњих послова, али и са другим службама у Србији и шире, којима је у надлежност стављено откривање, праћење, документовање, спречавање, сузбијање и пресецање делатности организација и лица усмерених на вршење кривичних дела против човечности и међународног права. У првом реду, реч је о Безбедносно-информативној агенцији и Војно-безбедносној агенцији.

За сагледавање процесног положаја полиције у поступку против учинилаца ратних злочина најбитнија су правила о посебном односу Службе за откривање ратних злочина и Тужилаштва за ратне злочине. Поменута правила се односе на :1) дужност обавештавања државног тужиоца од стране органа унутрашњих послова; 2) могућност државног тужиоца да захтева од органа унутрашњих послова предузимање одређених мера или радњи, те обавештавање о њиховом исходу; 3) обавезу органа унутрашњих послова да државном тужиоцу пружају одговарајућа обавештења.⁶⁵ Чланом 44 ЗКП-а појачања су овлашћења Тужилаштва за ратне злочине (као уосталом и осталих тужилаштва опште надлежности) у погледу контроле поступања полиције стављеном на располагање одређених мера утицаја на рад Службе као што су: покретање дисциплинског поступка у случају несарадње или пасивности полиције, односно обавештавање непосредних старешина и министра унутрашњих послова и политичких институција о томе.⁶⁶

3.3.Тужилаштво за ратне злочине

Тужилаштво за ратне злочине је посебан државни орган на чији рад се сходно примењују одредбе Закона о јавном тужилаштву, а чине га тужилац за ратне злочине, његови заменици и запослени. Тужилаштво за ратне злочине функционише у Републици Србији од друге половине 2003. године. Пре тога, кривична дела ратних злочина процесуирана су пред Војним судом, а након тога за процесуирање кривичних дела ратних злочина били су задужени цивилини органи правосуђа. Правни оквир

---

⁶⁴ Члан 8, Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине, *Службени гласник Р. Србије*, број 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007, 104/2009, 101/2011, 6/2015.

⁶⁵ М. Шкулић, *Организовани криминалитет: појам и кривичнопроцесни аспекти*, Београд, 2003, стр. 228.

⁶⁶ Члан 44, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

организације и надлежности Тужилаштво налази у Закону о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине.

Тужилаштво за ратне злочине основано је 1. јула 2003. године када је у Народној скупштини Републике Србије усвојен Закона о организацији и надлежности државних органа у поступку против учинилаца ратних злочина. Народна скупштина Републике Србије изабрала је 23. јула 2003. године Владимира Вукчевића, тада првог заменика Републичког јавног тужиоца, за тужиоца за ратне злочине. Основна намера за оснивање Тужилаштва било је откривања и кривичног гоњења починилаца кривичних дела против човечности и међународног права.

Тужилаштво ја ратне злочине стварно је надлежно за откривање и кривично гоњење учинилаца кривичних дела ратних злочина (дела из чланова 370-386 КЗ Србије), тешка кршења хуманитарног права извршена на територији бивше СФРЈ после 1. јануара 1991. наведена у Статуту МКСЈ, као и за кривично дело помоћи учиниоцу после извршеног кривичног дела из члана 333. КЗ, уколико је извршено у вези са ратним злочинима. Месна надлежност Тужилаштва за ратне злочине односи се на целокупну територију Републике Србије. Тужилаштво за ратне злочине има седиште у Београду и заступа оптужбу пред надлежним судовима у првом и другом степену.

На рад Тужилаштва примењује се Закон о јавном тужилаштву, осим ако законом није другачије одређено, чиме представља саставни део тужилачке структуре прописане Уставом и одговарајућим законима. Тужилаштво за ратне злочине је специјализовано за предмете ратних злочина и има примат у односу на све друге органе у Републици Србији. Чланом 7 Закона о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине прописано је да су сви државни органи и организације дужни да на захтев Тужиоца за ратне злочине (или полицијске Службе за откривање ратних злочина): 1) без одлагања омогуће употребу сваког техничког средства којим располажу, 2) обезбеде благовремено одазивање свог припадника, односно запосленог, укључујући и старешине органа или организација, ради давања обавештења и саслушања, односно испитивања у својству грађанина, осумњиченог или сведока и 3) без одлагања предају свако писмено или други доказ који поседују, или на други начин саопште информације које могу да помогну у откривању учинилаца ратних злочина.⁶⁷

Поред основних дужности које се односе на припремање, подизање и заступање оптужбе, подношења правних лекова, Тужилаштво за ратне злочине, такође, одлучује о

---

⁶⁷ Члан 7, Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине, *Службени гласник Р. Србије*, број 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007, 104/2009, 101/2011, 6/2015.

непредузимању или одлагању кривичног гоњења и спроводи истрагу. Поред наведеног, Тужилаштво за ратне злочине учествује у закључивању споразума о признању кривичног дела и споразума о сведочењу и спровођењу посебних доказних радњи.

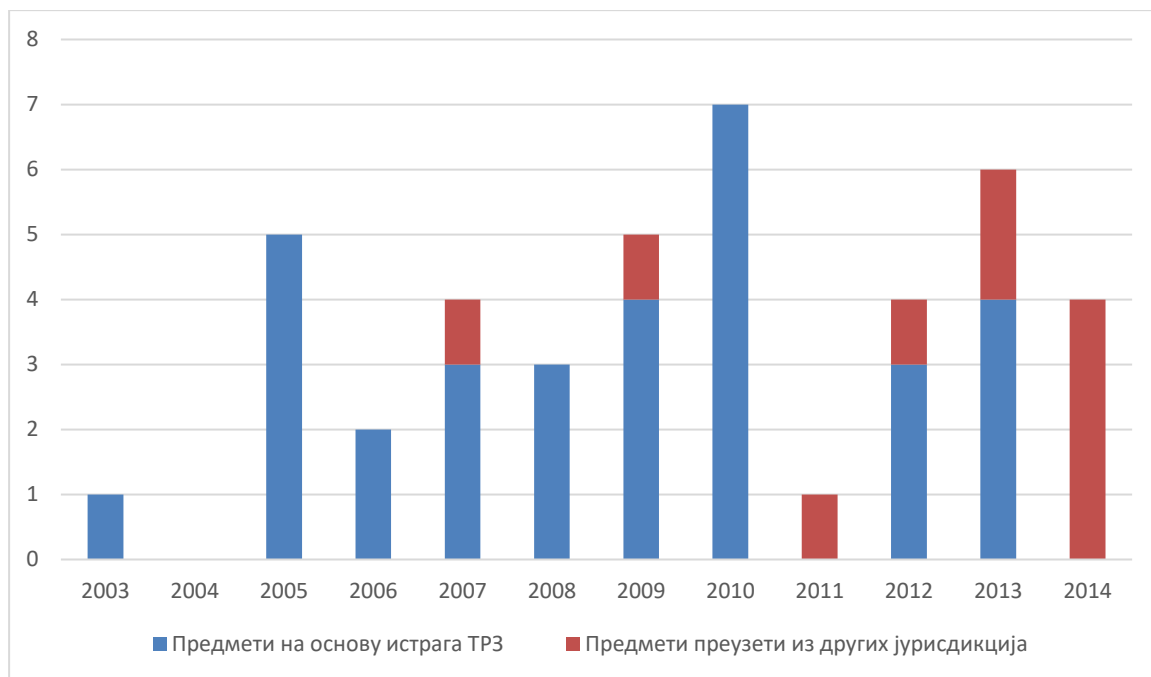
3.3.1. Анализа процесуирања кривичних дела ратних злочина од стране тужилаштва за ратне злочине

Тужилаштво за ратне злочине чини седам заменика тужиоца, помоћно особље, као и Секретаријат тужилаштва. Тужилаштво за ратне злочине, а посебно тужилац за ратне злочине, су такође одговорни и за остваривање међународне сарадње, не само када је реч о сарадњи у појединим предметима већ и у примени међународних споразума о истраживању и процесуирању ратних злочина.

Од почетка рада, од новембра 2003. па до краја 2014. године, *ТПЗ* је подигло 60 оптужница за ратне злочине против 162 лица. Од тога, 19 оптужница укључује саоптужене који се терете засебним оптужницама за исти злочин. Овим оптуженима је затим суђено или заједно или одвојено у предметима који, суштински, представљају један предмет. Примењујући овај метод, од 2003. године, процесуиран је 41 предмет ратних злочина. Као што се може видети на *Графикону 1*, од поменутих предмета десет је преузето из других јурисдикција: девет од судова БиХ и један од МКСЈ. У ових десет предмета у потпуности је спроведен истражни поступак пре њиховог уступања Србији. И док је ово индикатор добре међународне сарадње, то такође показује да само 31 од 41 предмета ратних злочина потиче из истрага које су спровеле српске институције.⁶⁸

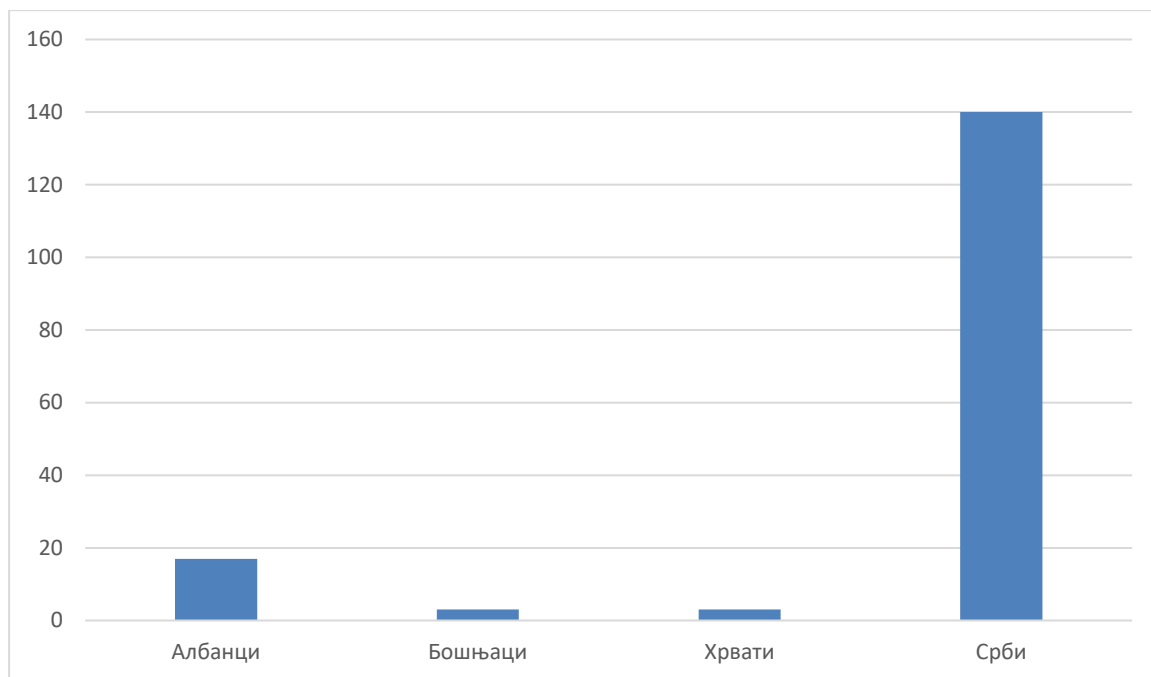
⁶⁸ Анализа праћења суђења мисије ОЕБС у Србији, *Поступци за ратне злочине у Србији*, Београд, 2015.

Графикон 3. Предмети ратних злочина у којима је ТРЗ подигло оптужницу (2003-2014)

Као што приказује *Графикон 4* највећи број лица српске националности је оптужен од стране ТРЗ за ратне злочине. Ради се о некадашњи припадницима српских снага. Већину оптужених који нису припадали српским снагама чине Албанци који су оптужени у једном предмету окончаном ослобађајућом пресудом у односу на свих 17 оптужених. Само три оптужена су припадала бошњачким или хрватским снагама од којих је само један до сада правноснажно осуђен. Само један Албанац је осуђен правноснажном пресудом.⁶⁹

⁶⁹ Анализа праћења суђења мисије ОЕБС у Србији, *Op. cit.*, Београд, 2015

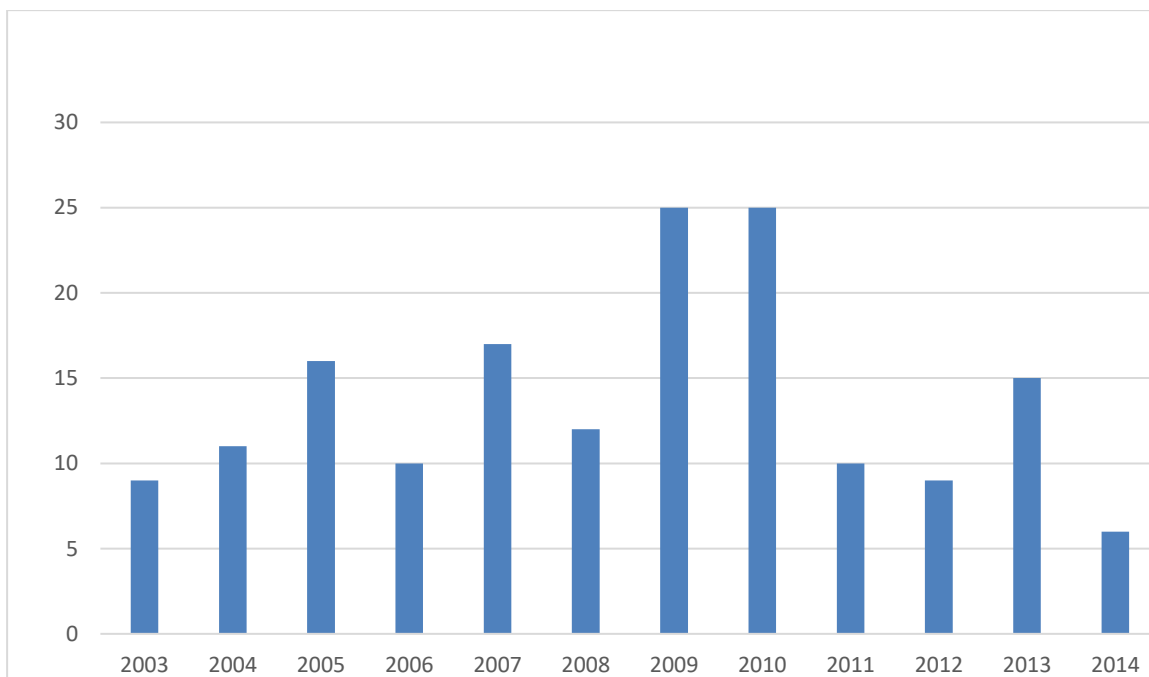

Графикон 4. Приказ оптужених у односу на националност

Као што се може видети из *Графикона 5*, укупан број оптужених годишње достигао је максимум 2009. и 2010. године, када је оптужено по 25 лица сваке године. Овај број је знатно опао наредних година. Током 2014. године оптужено је само шест лица. Ово је директна последица чињенице да су, у просеку, поступци покренути каснијих година укључивали мањи број саоптужених: број оптужених по предмету опао је са, у просеку, више од четири оптужена по предмету током 2009. године до, у просеку, једног оптуженог по предмету током 2014. године. Наведена статистика показује да претходних година не само да је подигнут мањи број оптужница, већ и да су се оптужнице односиле на појединачне учиниоце, а не на организоване групе.⁷⁰

⁷⁰ Анализа праћења суђења мисије ОЕБС у Србији, *Op. cit.*, Београд, 2015

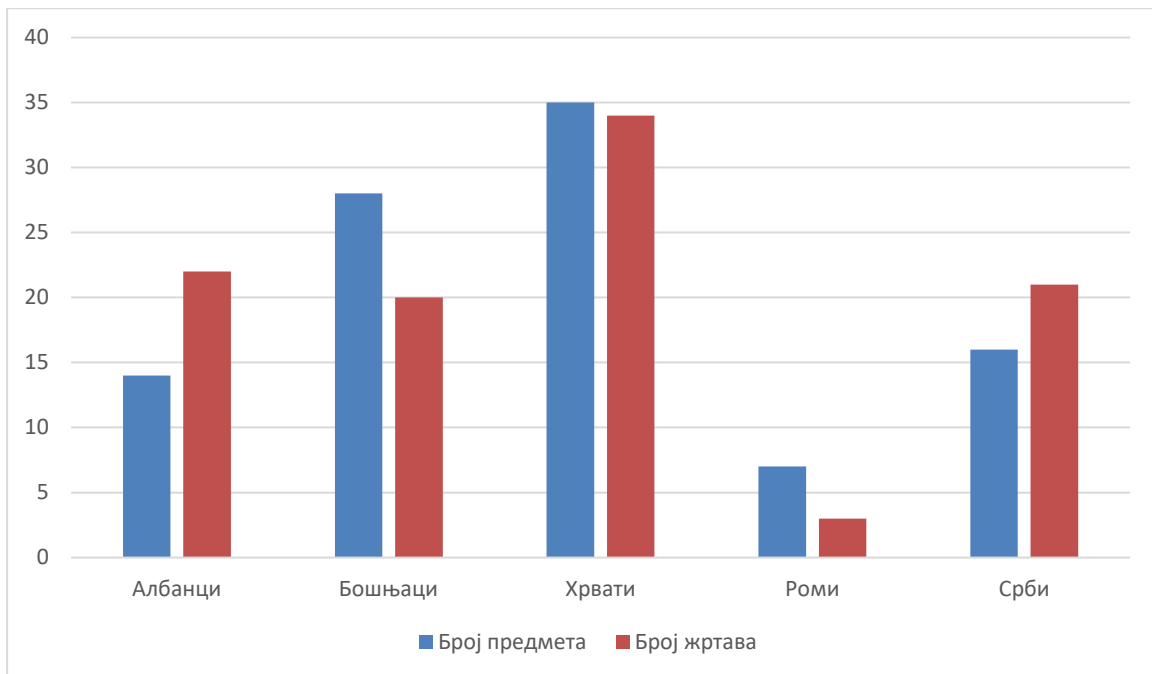
Графикон 5. Приказ броја оптужених по годинама (2003-2014)

Као једна од примедби која се спочитава раду ТЗР јесте да ТЗР углавном гони ниже рангиране учеснике ратних сукога. Примедба је у основи оправдана, јер као што се може видети из *Графикона 6*, ниједно од лица оптужених од стране ТРЗ није било „високорангирано” у време извршења кривичног дела (командант бригаде или еквивалентна позиција у полицији), док је само мањи број оптужених (мање од 10%) био у позицији да издаје наређења потчињенима („средњи ранг”).

Графикон 6. Приказ ранга оптужених (%)

Поступци вођени у Србији до сада обухватили су кривична дела почињена над преко 1.100 жртава насилних злочина које су припадале свим најбројнијим националним групама (тј. Албанци, Бошњаци, Хрвати, Роми и Срби). Као што се може видети из Табеле 7, доминантни су предмети у којима су извршени злочини над жртвама хрватске (35% предмета и 34% од укупног броја жртава) и бошњачке (28% предмета и 20% укупног броја жртава) етничке припадности. Знатно је мањи број предмета у којима су жртве Албанци с Косова (14% од укупног броја предмета), али ови предмети у просеку укључују злочине већег обима, тако да косовски Албанци чине 22% укупног броја жртава. Много је мање предмета са жртвама ромске националности (7% предмета и 3% укупног броја жртава). Предмети који обухватају српске жртве чине 16% предмета и 21% укупног броја жртава.

Графикон 7. Приказ броја предмета и броја жртава

3.4. Посебни судски органи

Веће за ратне злочине, као посебно одељење Окружног суда у Београду, формирано је октобра 2003. године, након што је, у јулу, донет Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине. Веће за ратне злочине Окружног суда у Београду била су искључиво надлежна за поступање у предметима ратних злочина као првостепени суд, док је за одлучивање у другом степену био

надлежан Врховни суд Србије. Изменама и допунама Закона о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине из 2009. године оформљен је специјализован систем суђења учиниоцима кривичних дела ратних злочина. Овакво решење је према многим мишљењима унапредило функционисање правосуђа у овој области.⁷¹

Одељењем за ратне злочине при Вишем суду у Београду руководи председник постављен од стране председника Вишег суда у Београду из редова судија распоређених на рад у Одељење за ратне злочине. Судије у Веће за ратне злочине распоређује председник суда на време од четири године из редова судија тог суда, и то уз њихову сагласност. Под истим условима, председник суда може распоредити у Веће за ратне злочине и судије других судова упућених на рад у тај суд. У закону је изричито наглашено да приликом распоређивања, односно упућивања у Одељење за ратне злочине Вишег суда, предност имају судије које поседују потребна стручна знања и искуство из области међународног хуманитарног права и људских права.⁷²

За поступање у другом степену у предметима ратних злочина надлежно је Одељење за ратне злочине при Апелационом суду у Београду. Одељењем за ратне злочине Апелационог суда у Београду руководи председник постављен од стране председника тог суда из редова судија распоређених на рад у ово Одељење.

Због специфичности суђења у поступцима за ратне злочине, чланом 11 Закона о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине формирана је Служба за помоћ и подршку оштећенима и сведоцима при Вишем суду у Београду.⁷³ Служба је специјализована за обављање административно-техничких послова, послова везаних за заштиту сведока и оштећених и обезбеђење услова за примену процесних одредаба Закона о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине. Рад Службе за помоћ и подршку оштећенима и сведоцима уређује председник Вишег суда у Београду доношењем одговарајућег акта уз сагласност министра надлежног за правосуђе.

Ради повећања безбедности и неопходне изолације притвореника основана је Посебна притворска јединица при Окружном затвору у Београду. У њој меру притвора

---

⁷¹ Београдски центар за људска права, *Поступци за ратне злочине у Србији - законодавство и пракса*, Београд, 2008, стр. 3.

⁷² Члан 10, Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине, *Службени гласник Р. Србије*, број 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007, 104/2009, 101/2011, 6/2015.

⁷³ Члан 11, Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине, *Службени гласник Р. Србије*, број 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007, 104/2009, 101/2011, 6/2015.

издржавају осумњичени за кривична дела кривична дела ратних злочина. Организацију, рад и поступање са притвореницима у Посебној притворској јединици, у складу са Закоником о кривичном поступку и Законом о извршењу кривичних санкција ближе одређује министар правде Републике Србије. Из тога се закључује да, упркос значајним овлашћењима Тужиоца за ратне злочине над одговарајућим саставом правосудне страже који обавља послове и задатке у Посебној притворској јединици, тај састав остаје у компетенцији ресорног министра (правде), као што је и Служба за откривање ратних злочина у компетенцији министра надлежног за унутрашње послове.

У погледу састава судских већа, у „Глави II“ ЗКП одређене су разлике у саставу судских већа у предметима ратних злочина у односу на остале предмете. Овим одредбама прописано је да у предметима ратних злочина, у првом степену суди у већу од троје професионалних судија, без поротника. У другом и трећем степену у истим предметима суде такође само професионалне судије, и то: петоро судија за сва кривична дела за која је прописана казна затвора од тридесет до четрдесет година и за кривична дела организованог криминала и ратних злочина.⁷⁴

IV. СПЕЦИФИЧНОСТИ ПОСТУПКА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА РАТНИХ ЗЛОЧИНА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Иако се може говорити о посебностима кривичног поступка у материји ратних злочина, треба имати у виду да различито дефинисање појединих одредби о процесним субјектима и процесним радњама у поступцима ратних злочина не значи да кривични поступак који се води у предметима ратних злочина представља посебну процесну форму, већ је реч о форми која је у великој мери слична као и форма за сва остала кривична дела. Различитости би се могле окарактерисати као специфичан основ који нема за последицу специфичну структуру поступка.⁷⁵ Наведене различитости су карактеристичне и могу се пронаћи у случају посебности поступка организованог криминала. Ради се о одређеним одступањима од опште форме и типичних решења, односно о модификацијама општеобавезних процесних правила, али не и о посебном

---

⁷⁴ Члан 21, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

⁷⁵ Т. Лукић, *Посебности кривичног поступка за организовани криминал, теоризам и корупцију*, Нови Сад, 2008, стр. 83.

процесноправном третману ратних злочина и о посебном кривичном поступку за ратне злочине.

У важећем Законнику о кривичном поступку примена одређених одступања од општег режима и атипична процесноправна решења која се односе на поступке у кривичним делима организованог криминала изричито су проширена и на материју ратних злочина. Одступања и варијације појединих процесноправних одредби поступка за ратне злочине од општег процесног режима идентична су са поступком који захтева материја организованог криминала и то је у највећој мери дошло до изражаја у одредбама о посебном доказним радњама.

Главне специфичности кривичног поступка у гоњењу и суђењу учиниоцима ратних злочина односе се на сферу доказивања, односно за доказна средства и доказне радње што је материја која је у Законнику о кривичном поступку регулисана у првом, општем делу ЗКП у Глави VII под називом “Докази”. (чланови 82-187.) и делимично у другом делу ЗКП који се односи на ток поступка, у Глави XVI под називом “Истрага”, у оквиру одредби о споразумевању јавног тужиоца и окривљеног (чланови 320-330). У поменутих областима се у погледу поступка за ратне злочине налазе одступања од општег режима која се односе на више процесних питања: од посебних доказних радњи које се примењују у кривичним поступцима за ратне злочине и организовани криминал до процесног положаја и улоге „окривљеног као сведока“ и „осуђеног као сведока“, а чије је учешће у кривичном поступку, такође у оквиру активности доказивања кривичног дела, омогућено споразумевањем јавног тужиоца и окривљеног. Одређена одступања од општих процесних правила могу се пронаћи и у одредбама ЗКП који регулишу поднеске и записнике, у погледу услова тонског и оптичког снимања претреса (Глава X), поступак за преиначење правноснажне пресуде, у погледу поступка за ублажавање казне (Глава XXIII), трошкове поступка (Глава XIII) као и у неким одредбама које се односе на главни претрес и пресуду (Глава XVII).⁷⁶

4.1.Посебне доказне радње

Законодавац је примену посебних доказних радњи предвидео за кривична дела која су у надлежности специјализованих органа кривичног гоњења, као и за таксативно набројана кривична дела. Реч је о кривичним делима из надлежности јавних тужилаштва

---

⁷⁶ Б. Векарић, *op.cit.*, 2016, стр. 294.

за организовани криминал и за ратне злочине.⁷⁷ Специјалне истражне технике су као такве регулисане Конвенцијом УН против транснационалног организованог криминалитета⁷⁸ која и предвиђа њихову примену уколико то дозвољавају основни принципи домаћег законодавства. У законодавству Републике Србије *посебне доказне радње* су регулисане члановима 161 – 187. ЗКП и примењују се у изузетно и под прецизно прописаним условима. Посебне доказне радње се примењују у свим кривичним поступцима за ратне злочине и организовани криминал као и у поступцима за још тридесет и два, у ЗКП изричито наведена, кривична дела прописана Кривичним закоником Србије, а међу којима се налазе: тешко убиство (члан 114. КЗ); отмица (члан 134. КЗ); фалсификовање новца (члан 223. ст. 1. до 3. КЗ); прање новца (члан 231. ст. 1. до 4. КЗ); шпијунажа (члан 315. КЗ); одавање државне тајне (члан 316. КЗ); изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости (члан 317. КЗ); повреда територијалног суверенитета (члан 318. КЗ); трговина људима (члан 388. КЗ) и тд.

Посебне доказне радње обухватају ангажовање прикривеног иследника, тајни надзор (прислушкивање) комуникација, тајно праћење и снимање, рачунско претраживање података, контролисану испоруку и симуловане послове.

Примена посебних доказних радњи има изузетан карактер не само с обзиром на чињеницу да су прецизно идентификована кривична дела на чије се поступке примењују већ и с обзиром на услове за њихово одређивање, разлог за овакво одређење се налази у чињеници да се применом посебних доказних радњи задире у сферу уставом заштићених права и слобода грађана. Према члану 161. Закона о кривичном поступку, посебне доказне радње могу се увести у поступак као *ultima ratio*, тј. само ако се на други, односно “редован” начин не би могли прикупити докази потребни за кривично гоњење или ако би прикупљање тих доказа отежано у мери да онемогући остваривање основног циља кривичног гоњења и спречавање односно кажњавање вршења кривичних дела. Имајући у виду овакво законско одређење, важно је нагласити да у примени посебних доказних радњи посебан значај имају начело сразмерности и супсидијарности.⁷⁹ Изузетно се посебне доказне радње могу одредити и према лицима за које постоје основи сумње да припремају неко од кривичних дела у односу на која се могу применити, ако

---

⁷⁷ С. Кнежевић, *Кривично процесно право – општи део*, Ниш, 2015, стр. 328.

⁷⁸ Конвенција је донета 2000. године у Палерму, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/01.

⁷⁹ Д. Маринковић, *Сузбијање организованог криминалитета – специјалне истражне методе*, Нови Сад, стр. 267.

околности случаја указују да се на други начин кривично дело не би могло открити, спречити или доказати или би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност.

Органи поступка који одлучују о одређивању и трајању посебних доказних радњи дужни су да процене да ли би се жељени резултат могао постићи на начин којим се мање ограничавају права грађана, у ком случају примена посебних доказних радњи не би била оправдана. Реч је, према томе, о доказним радњама и доказним средствима који би се могли означити као специјални и атипични и који се не би смели примењивати без јаких криминалистчких разлога и високог степена процесноправне контроле.

Докази прикупљени законитом применом посебних доказних радњи могу представљати основ судских одлука.⁸⁰ Међутим, пошто се применом посебних доказних радњи прикупи материјал који у правилу садржи информације које дубоко улазе у сферу приватног живота осумњиченог лица, судија за претходни поступак одлучује о поступању са прикупљеним материјалом, односно, према члану 163. ЗКП судија за претходни поступак је дужан да донесе решење о уништењу прикупљеног материјала ако јавни тужилац не покрене кривични поступак у року од шест месеци од дана када се упознао са прикупљеним материјалом или ако се покаже неупотребљивим у поступку, односно ако се против осумњиченог одустане од вођење поступка. Ако је при предузимању посебних доказних радњи поступљено супротно одредбама ЗКП или наредби органа поступка, на прикупљеним подацима се не може заснивати судска одлука, а прикупљени материјали се тада третирају као незаконити докази који се чувају до правоснажног окончања судског поступка који се води поводом прикупљања таквих доказа. Применом посебних доказних радњи може се десити да се прикупи материјал о кривичном делу или учиниоцу који није био обухваћен одлуком о одређивању посебних доказних радњи, односно да се појави “случајни налаз” са доказима о припремању или вршењу неког другог кривичног дела. Ту се појављује одступање од општег решења у погледу поступка за ратне злочине. Наиме, такав материјал, по правилу, није дозвољено користити, осим ако се не утврди да се односи на кривична дела ратних злочина, организованог криминала или осталих кривичних дела предвиђених чланом 162. ЗКП.

4.1.1. Тајни надзор комуникације

Тајни надзор комуникације је посебна доказна радња која се одређује образложеном наредбом судије за претходни поступак, донетом на основу образложено

---

⁸⁰ С. Кнежевић, *Op.cit.*, 2015, стр 330.

предлога јавног тужиоца ако су испуњени материјалноправни услови. Употреба ове радње могућа је уколико постоје основи сумње да је извршено кривично дело ратних злочина, као и за остала дела из члана 161. став 1. и 2. ЗКП. Тајни надзор комуникације састоји се у прислушкивању и снимању комуникације која се обавља путем телефона, електронске поште или других техничких средстава и у заплени писама и других пошиљки. Тајни надзор се може проширити и на други телефонски број или адресу ако државни орган који спроводи надзор (полиција, Безбедносно-информативна агенција, Војнп-безбедносна агенција) сазна да осумњичени користи тај број или адресу.⁸¹ Обавеза је ових државних органа да о свом сазнању одмах обавесте јавног тужиоца, који је обавезан да одмах затражи накнадно проширење тајног надзора комуникације. Судија за претходни поступак доноси одлуку о захтеву за проширење тајног надзора комуникације. Уколико судија за претходни поступак одбије захтев за накнадно проширење тајног надзора, сав прикупљени материјал се мора уништити.

Посебна доказна радња тајни надзор комуникације може да траје три месеца, а због неопходности даљег прикупљања доказа се може продужити још за три месеца. Изузетно, ако је реч о поступку поводом кривичних дела ратних злочина и организованог криминала ЗКП допушта продужење тајног надзора комуникација још највише два пута у трајању од по три месеца.

4.1.2. Тајно праћење и снимање

Посебна доказна радња тајног праћења и снимања се састоји у откривању контаката или комуникације осумњиченог лица. У циљу утврђивања идентитета и лоцирања осумњичених и других лица и разјашњавања криминалне делатности, ширине сарадника и веза лица под надзором тајно праћење и снимање може се обављати на јавним местима и местима на којима је приступ ограничен или у затвореним просторијама, осим у приватном стану, као и у возилима других лица ако је вероватно да ће их осумњичени користити. За разлику од тајног надзора комуникације, предмет ове посебне доказне радње јесте првенствено непосредна усмена комуникација осумњиченог са другим лицима, која се обавља без употребе техничких средстава.⁸² Примена ове посебне доказне радње могућа је у предметима ратних злочина као и у осталим предметима из члана 161. став 1. и 2. Примена ове радње могућа је на основу

---

⁸¹ *Ibid.*, стр 334.

⁸² *Ibid.*, стр 335.

образложене наредбе судије за претходни поступак, донете на образложену иницијативу јавног тужиоца.

Радња тајног праћења и снимања може да траје три месеца, уз могућност продужења за исти толики период уколико постоји неопходност даљег прикупљања доказа. Ако је реч о кривичним делима ратних злочина и организованог криминала тајно праћење и снимање може се изузетно продужити још највише два пута у трајању од по три месеца.

4.1.3. Симуловани послови

Посебна доказна радња симуловани послови састоји се у симулованој куповини, продаји или пружању пословних услуга, као и симуловано примање и давање мита. Фактички, ради се о две одвојене радње, једна је симулована куповина, продаја или пружање пословних услуга, а друга симуловано давање или примање мита.⁸³ Ову посебну доказну радњу наређује судије на образложени предлог јавног тужиоца, а спроводе је овлашћени полицијски службеници, Безбедносно-информативна агенција или Војно-безбедносна агенција. Овлашћено лице које закључује симуловани посао не чини кривично дело. Забрањено је и кажњиво подстрекавање другог лица на извршење кривичног дела.

Примена посебне доказне симулованих послова је доказна радња чији се циљеви остварују првенствено у поступцима откривања и гоњења учинилаца кривичних дела организованог криминала и ратних злочина, као и појединих дела из члана 161. ст. 1. ЗКП. Примена посебне доказне радње симулованих послова може трајати три месеца, а због неопходности даљег прикупљања доказа може се продужити највише за три месеца.

4.1.4. Рачунарско претраживање података

Посебну доказну радњу рачунарског претраживања могуће је применити у односу на осумњичена лица за извршење кривичних дела ратних злочина и других кривичних дела ако су испуњени услови из члана 161. ст. 1. и 2. ЗКП. Радња се састоји у рачунарском претраживање већ обрађених личних и других података и њихово поређење са подацима који се односе на осумњиченог и кривично дело. Ова посебна истражна радња се означава као „*растер претрага*“ којом се могућности модерне информационе технологије стављају у службу правосуђа и полиције, пре свега у намери превентивног

---

⁸³ А. Бошковић, Т. Кесић, *Кривично процесно право*, Београд, 2015, стр.246.

деловања против најтежих облика криминала. Суштина ове посебне доказне радње огледа се у рачунарском претраживању већ обрађених и других података и њиховом поређењу са подацима који се односе на осумњиченог и кривично дело.⁸⁴ Чињенице које се обрађују односе се на податке који су прикупљени од стране различитих јавних служби и других организација. Рачунарско претраживање података обухвата позитивну и негативну растер потрагу. Негативна растер потрага односи се на елиминацију одређених лица из круга осумњичених, док позитивна растер потрага подразумева утврђивање круга осумњичених на основу одређених карактеристика, чињеница или способности.

Рачунарско претраживање података наређује судија за претходни поступак на образложени предлог јавног тужиоца. Спровођење ове радње може трајати 3 месеца, а због неопходности даљег прикуљања доказа може се изузетно продужити још највише два пута у трајању од по 3 месеца.

4.1.5. Контролисана испорука

Контролисана испорука је једина посебна доказна радња коју не наређује суд, већ јавни тужилац.⁸⁵ Ради се о посебној доказној радњи откривања кривичних дела којом се дозвољава да нелегалне или сумњиве пошиљке изађу, пређу или уђу на територију једне или више држава, уз знање и под надзором њихових надлежних органа у циљу спровођења истраге и идентификовања лица умешаних у извршење кривичног дела. Према ЗКП ова радња се може одредити ако су испуњени услови из члана 161. ст. 1. и 2., што значи и у поступку откривања и гоњења осумњичених извршилаца ратних злочина иако њена примена у те сврхе у пракси до сада није остваривана и практично је готово немогуће реализовати.

4.1.6. Прикривени иследник

Ангажовање прикривеног иследника је доказна радња која се теоријски може применити у предметима ратних злочина, али се њени циљеви остварују примарно у поступцима откривања и гоњења учинилаца кривичних дела организованог криминала. Прикривени иследник је полицијски службеник који, с промењеним идентитетом у одређеном периоду делује тајно у оквиру одређених криминалних група прикупљајући

---

⁸⁴ А. Бошковић, *Op.cit.*, 2015, стр.248

⁸⁵ С. Кнежевић, *Op.cit.*, 2015, стр. 338

информације које се користе за откривање, разјашњење и спречавање кривичних дела. Ангажовање прикривеног иследника наређује судија за претходни поступак на образложени предлог јавног тужиоца. Да би се ангажовао прикривени иследник потребно је да постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које поступа јавно тужилаштво посебне надлежности и да на други начин није могуће прикупити доказе за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано. У поступцима за које је надлежно Тужилаштво за ратне злочине ова се доказна радња у садашњем тренутку практично не примењује будући да се оно сада бави гоњењем ратних злочина који су извршени до 1999. године. Међутим, надлежност за откривање и гоњење кривичних дела Тужилаштва за ратне злочине није временски ограничена и односи се на сва дела која су почињена у прошлости, као и на она која могу да буду почињена и у будућности. Поред наведеног, употреба ове посебне доказне радње примењива је, како теоријски тако и практично, и за кривично дело помоћи учиниоцу после извршеног кривичног дела из члана 333. КЗ, уколико је извршено у вези са ратним злочинима, а које је покривено надлежношћу Тужилаштва за ратне злочине Србије.

Ангажовање прикривеног иследника траје онолико колико је потребно да се прикупе докази, али најдуже годину дана, осим у случају када, на образложен предлог јавног тужиоца судија за претходни поступак може да продужи трајање ове радње за најдуже шест месеци.

Забрањено је и кажњиво подстрекавање прикривеног иследника на вршење кривичних дела⁸⁶, односно да прикривени иследник делује као тзв. агент провокатор. Прикривени иследник може се, изузетно, под шифром или псеудонимом испитати као сведок у покренутом кривичном поступку.⁸⁷ Испитивање се обавља тако да се странкама и браниоцу не открије идентитет прикривеног иследника. Супсидијарност ангажовања прикривеног иследника као посебне доказне радње потврђена је и одредбом члана 187. ЗКП према којој се судска одлука не може заснивати искључиво или у одлучујућој мери на исказу прикривеног иследника. Овакво решење је засновано на ставу да је испитивање прикривеног иследника решење коме се прибегава само у изузетним ситуацијама и на томе што његова анонимност сведочења представља крупно одступање од важећих процесних начела.

---

⁸⁶ Члан 185, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

⁸⁷ Члан 187, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

4.2. Окривљени/осуђени као сведок

Споразум о сведочењу окривљеног и споразум о сведочењу осуђеног су по новом закону два посебна самостална вида споразумевања јавног тужиоца и окривљеног лица, и то су варијанте „задобијања кооперативног сведока“ и представљају основ да се исказ окривљеног – осуђеног лица искористи као доказ оптужбе против других оптужених лица, односно представљају само другачије номо техничко регулисање сведока – сарадника из чл. 504 претходног ЗКП.⁸⁸ Ради се о окривљеном лицу за кривична дела организованог криминала и ратних злочина, које у оквиру споразумевања са јавним тужиоцем стекне процесни положај сведока и у замену за истинито сведочење и помоћ у разјашњавању и откривању других учинилаца кривичног дела остварује различите погодности, од врсте и висине казне која ће му бити изречена, ослобођења од казне или одустанка тужиоца од кривичног гоњења до погодности у погледу трошкова поступка или одузимања имовинске користи прибављене кривичним делом. Специфичност положаја окривљеног као сведока огледа се у томе да се овај институт може применити само у поступку за кривична дела ратних злочина и организованог криминала.

Споразум о сведочењу окривљеног између јавног тужиоца и окривљеног може бити закључен само уколико су испуњени следећи услови: окривљени мора да у потпуности призна да је учинио кривично дело за које се терети, значај његовог сведочења за откривање, доказивање или спречавање кривичног дела ратних злочина (или организованог криминала) мора да буде претежнији од последица кривичног дела које је окривљени сарадник починио, поред наведеног, окривљени мора у свом исказу да изнесе све што му је познато о наведеном кривичном делу, да говори истину и да не сме ништа да прећути.⁸⁹ Лице за које постоји основана сумња да је организатор организоване криминалне групе не може да буде предложен за окривљеног сарадника. Споразум мора да садржи и део о ослобођењу од казне или о обавези јавног тужиоца да одустане од кривичног гоњења окривљеног у случају давања исказа на главном претресу у складу са

---

⁸⁸ С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић, *Приручник за примену Законика о кривичном поступку*, Београд, 2010, стр.281.

⁸⁹ Члан 320, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

наведеним обавезама.⁹⁰ Приликом закључивања споразума неопходно је окривљени има браниоца у складу са одредбама о обавезној одбрани из члана 74 ЗКП. О предлогу за закључење споразума о сведочењу окривљеног одлучује судија за претходни поступак до потврђивања оптужнице, а након тога председник већа. Приликом одлучивања о споразуму неопходно је присуство јавног тужиоца, окривљеног и браниоца.

Осуђени је лице за које је правноснажном одлуком суда утврђено да је учинилац кривичног дела или противправног дела одређеног у закону као кривично дело, осим ако се на основу одредаба Кривичног законика сматра неосуђиваним.⁹¹ Основна правила о закључењу споразума о сведочењу осуђеног су највећим делом идентична правилима за закључење споразума о сведочењу окривљеног, пре свега, у односу на кривична дела за која се може закључити споразум о сведочењу осуђеног, а то су кривична дела организованог криминала и ратних злочина. Остале сличности огледају се у субјектима који закључују споразум (јавни тужилац и окривљени), обавезна је одбрана, рок за закључење споразума је од доношења наредбе о спровођењу истраге до завршетка главног претреса, значај исказа осуђеног сарадника за откривање, доказивање или спречавање ове групе кривичних дела мора бити претежнији од од последица кривичног дела за које је осуђен, као и да осуђени сарадник не може бити лице које је осуђено као организатор организоване криминалне групе.⁹² Разлика у односу на закључење споразума о сведочењу окривљеног огледа се у томе што осуђени сарадник не даје изјаву којом признаје извршење кривичног дела јер је он већ осуђено лице, обавезно мора да постоји договор о умањењу казне осуђеном лицу, а део о обавези јавног тужиоца да одустане од кривичног гоњења окривљеног је овде сувишан пошто се ради о осуђеном лицу, као и специфичности које се односе на трошкове кривичног поступка, одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом и о имовинскоправном захтеву. О предлогу за закључење споразума о сведочењу окривљеног одлучује судија за претходни поступак до потврђивања оптужнице, а након тога председник већа. О споразуму о сведочењу окривљеног и споразуми о сведочењу осуђеног суд може донети решење којим споразум одбацује или одбија, као и пресуду којом се споразум прихвата.

---

⁹⁰ Члан 321, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

⁹¹ Члан 2, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

⁹² Члан 327, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

4.3.Остале процесне специфичности

Одређена одступања од општих процесних правила могу се пронаћи у делу који се односи на присуство доказним радњама. Према члану 300. ЗКП јавни тужилац је дужан да браниоцу осумњиченог упути позив да присуствује саслушању његовог брањеника, односно да осумњиченом и његовом браниоцу упути позив, а оштећеног обавести о времену и месту испитивања сведока или вештака. Изузетно, у поступцима за кривична дела за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности, јавни тужилац је овлашћен да испита сведока и без позивања осумњиченог и његовог браниоца да присуствују испитивању ако оцени да њихово присуство може утицати на сведока.⁹³

Друго одступање од општих процесних правила у погледу кривичних дела ратних злочина односи се на фазу завршетка истраге. Ако јавни тужилац не заврши истрагу против осумњиченог у року од шест месеци, а када је реч о кривичним делима ратних злочина и организованог криминала у року од једне године, обавезан је да обавести непосредно вишег јавног тужиоца о разлозима због којих истрага није окончана.⁹⁴ Разлози за овакво решење налазе се у чињеници да су кривична дела ратних злочина и организованог криминала по својој природи комплекснија и тежа за доказивање и самим тим захтевају више времена.

Одступање од општих процесних правила у предметима са кривична дела ратних злочина налази се и у „Глави X“ ЗКП у делу који се односи на тонско или оптичко снимање. Чланом 236 ЗКП предвиђено је обавезно тонско и оптичко снимање приликом саслушања окривљеног и вештака у поступку за кривична дела ратних злочина и организованог криминала. Поред наведеног, тонско и оптичко снимање у поступку за кривична дела ратних злочина је обавезно и на главном претресу. Записник о главном претресу у предметима ратних злочина обавезно садржи, поред уобичајених елемената (подаци о почетку и завршетку претреса, о присутним учесницима и изведеним доказима, о решењима о управљању поступком) и препис тонског снимка који се мора сачинити у року од 72 часа и представља саставни део записника вођеног на главном

---

⁹³ Члан 300, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

⁹⁴ Члан 310, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

претресу.⁹⁵ Разлози снимања исказа наведених процесних субјеката и појединих доказних радњи су процесно-функционалне природе, односно заснован је на потреби да се обезбеди што већи доказни кредибилитет, односно аутентичност исказа и избегну евентуалне двосмислености или њихова различита тумачења.

Употреба видео-конференцијске везе се показала као нарочито пожељно техничко средство у кривичном поступку приликом испитивања жртава ратних злочина јер је допринела да се избегне трауматизација ових учесника у поступку и њихова секундарна виктимизација. Могућност употребе видео конференцијске везе предвиђена је посебно приликом испитивања посебно осетљивог сведока у ком случају се испитивање мора спровести без присуства странака и других учесника у поступку у просторији у којој се сведок налази.⁹⁶ У члану 357. ЗКП који регулише испитивање сведока или вештака ван главног претреса прописано је да председник већа одлучује о испитивању сведока или вештака чије испитивање су предложили странке, а који не могу доћи на главни претрес због болести или других оправданих разлога.⁹⁷ У том случају ЗКП овлашћује председника већа, судију члана већа или судију за претходни поступак на чијем подручју се сведок или вештак налази да обави испитивање непосредно или, ако тако није могуће, путем техничких средстава за пренос слике и звука. У члану 404. ЗКП који се односи на извођење доказа ван главног претреса прописано је да, ако се на главном претресу сазна да сведок или вештак не може да дође пред суд или да му је долазак знатно отежан, судско веће може, ако сматра да је његов исказ важан, да нареди да га ван главног претреса непосредно испитају председник већа или судија члан већа или путем поменутих техничких средстава.⁹⁸

У „Глави XII“ ЗКП у делу који се односи на на главни претрес и пресуду у поступку за кривична дела ратних злочина постоје одређена одступања од општих процесних радњи у погледу рокова у којима су судови дужи да писмено израде и доставе пресуду. Према члану 427. ЗКП суд је дужан да пресуду која је објављена писмено изради и достави у року од петнаест дана од дана објављивања, док у предметима за које је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности у року

---

⁹⁵ Члан 236, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

⁹⁶ Члан 102, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

⁹⁷ Члан 357, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

⁹⁸ Члан 404, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

од тридесет дана од дана објављивања. У нарочито сложеним предметима председник већа може да затражи од председника суда да продужи и горенаведене рокове у којима ће се пресуда писмено израдити и доставити странкама.⁹⁹

Поступак за преиначење правноснажне пресуде дефинисан је у „Глави XXIII“ ЗКП, овим одредбама, искључиво право покретања поступка за ублажавање казне дато је јавним тужиоцима посебне надлежности под условом да се ради о поступку који је правноснажно окончан осуђујућом пресудом сведока који је споразумом о сведочењу осуђеног лица дао исказ у поступку.¹⁰⁰ При чему, судска одлука не мора бити заснована на исказу осуђеног сарадника. Овакво решење засновано је на одредбама ЗКП-а о везаности суда за одлуку којом је прихваћен споразум о сведочењу између јавног тужиоца и осуђеног сарадника који је у потпуности испунио обавезе из споразума.¹⁰¹

Одступања од општих процесних правила постоје и у „Глави XIII“ ЗКП-а, у делу којим се регулишу трошкови кривичног поступка предвиђено је да се у поступцима за ратне злочине и кривична дела организованог криминала награде вештацима, преводиоцима и судским тумачима могу одредити до двоструког износа награде која је предвиђена одговарајућим тарифама за остале кривичне ствари.¹⁰²

V. ЗАШТИТА СВЕДОКА У ПОСТУПКУ ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ

5.1. Појам сведока

Сведок је физичко лице које је својим чулима опазило неке чињенице значајне за кривични поступак, или о њима посредно сазнало, и о којима пред органом поступка износи своја запажања.¹⁰³ У кривичном процесном законодавству Републике Србије, сведок је одређен као лице за које је вероватно да ће дати обавештења о кривичном делу, учиниоцу или о другим чињеницама које се утврђују у поступку.¹⁰⁴

---

⁹⁹ Члан 427, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

¹⁰⁰ Члан 327, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

¹⁰¹ Члан 330, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

¹⁰² Члан 262, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

¹⁰³ С. Кнежевић, *Op.cit.*, 2015, стр. 288.

¹⁰⁴ Члан 91, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

Основна функција сведока огледа се у давању исказа пред овлашћеним органом у току кривичног поступка који ће бити употребљен као доказ на главном претресу. Сведок је лице које је дужно да се одазове позиву суда за сведочење, да положи заклетву, да током сведочења говори истину и да ништа не прећути, као и да у случају промене адресе пребивалишта о тој чињеници обавести суд. Изузетак од ових правила представља искључење од дужности сведочења којим су нека лица искључења од дужности сведочења у кривичном поступку услед апсолутне или релативне неспособности сведочења или ослобођење од дужности сведочења које се односи на правни основ садржан у сродничком односу према окривљеном.

Сведоке у току кривичног поступка можемо поделити према различитим критеријумима. Према положају у кривичном поступку разликујемо анонимног сведока, заштићеног сведока и прикривеног иследника као сведока. Према специфичним својствима које има у кривичном поступку разликујемо оштећеног као сведока и посебно осетљиве сведоке. Према начину на који су дошли до сазнања разликујемо оригинерне и дериватне сведоке.

Доприношење откривању и доказивању кривичног дела може довести у опасност одређене учеснике кривичног поступка. Реч је превасходно о сведоцима, који представљају важно доказно средство и чије изјаве представљају основу пресуде, што их може изложити опасности.¹⁰⁵ Управо због тога потребно је пронаћи адекватан правни оквир заштите сведоке, којима се треба уклонити или барем умањити опасност по живот, здравље, телесну неповредивост или имовину већег обима или нека друга важна добра сведока. Заштита сведока представља непосредни интерес органа кривичног поступку како би се лакше доказало извршено кривично дело и казнили учиниоци.

5.2. Заштита сведока у поступцима пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију

У оквиру секретаријата Међународног кривичног суда за бившу Југославију постоји Служба за жртве и сведоке у чијој се надлежности налази предлагање заштитних мера за жртве и сведоке, као и пружање стручних савета жртвама и сведоцима, нарочито у случајевима силовања и сексуалних деликата. Одредбама члана 22. Статута Међународног кривичног суда за бившу Југославију предвиђено је постојање две

---

¹⁰⁵ З. Лазаров, *Заштита сведока у кривичном поступку*, Београд, 2018, стр. 203.

основне мере заштите сведока, вођење поступка *in camera* и заштита идентитета жртва.¹⁰⁶

Мере заштите сведока пред МКСЈ прецизније су регулисане Правилима о поступку и доказима. Мере за очување приватности и заштиту жртва и сведока на захтев било од које страна у поступку или Службе за жртве и сведоке може одредити судија за претходни поступак, уколико нису у супротности са правима оптуженог. Међу мерама које се могу применити издваја се мера којима се спречава откривање идентитета или место боравка жртве или сведока, као и особа које су у родбинској или другој вези са жртвом или сведоком. Примену ове мере могуће је остварити брисањем из јавних списка Међународног суда имена и података помоћу којих се може утврдити идентитет, необјављивањем јавности било ког списка који указује на идентитет жртве или сведока, коришћењем уређаја за изобличење слике или гласа приликом сведочења (блуровање) или коришћењем псеудонима. Поред наведене мере, могућа је примена мере одржавања затворених седница Служба за жртве и сведоке дужна је да сведоку пре сведочења предочи да његов исказ и његов идентитет могу бити откривени касније у другом предмету. Начин испитивања сведока током читавог поступка надзире веће како би се избегло евентуално малтретирање или застрашивање. Када су у неком поступку пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију за неку жртву или сведока одређене заштитне мере, наведене заштитне мере остају на снази у сваком другом поступку пред МКСЈ или некој другој јурисдикцији све док те мере не буду укинуте, измењене или појачане и не представљају обавезу тужиоцу да у другом поступку испуни обавезе обелодањивања. Укидање, измена или појачавање заштитних мера одређених у поступку пред МКСЈ у неком другом кривичном поступку, могуће је на основу захтева овлашћеног правосудног органа, жртве или сведока председнику суда.

5.3. Заштита сведока у поступцима пред Међународним кривичним судом

У поступку пружања помоћи и заштите жртвама и сведоцима најважнију улогу има секретар у чијој је надлежности функционисање Одељења за оштећене и сведока, а што је детаљније уређено одредбама о правилима о поступку. Одредбама се предвиђа низ мера непроцесне заштите жртва и сведока, где се од Одељења за оштећене и сведоке захтева да пре њиховог појављивања пред судом, обезбеди неопходну заштиту сходно појединачном случају, а кроз примену адекватних мера. Поред наведеног, предвиђено је

---

¹⁰⁶ Члан 22, Статут МКСЈ.

креирање планова заштите сведока и оштећених који се примарно односе на медицинску и психолошку заштиту. Одељење за оштећене и сведоке учествује и у преговорима приликом пресељења сведока на територију друге државе. Посебна пажња посвећује се одређеним категоријама сведока и жртава, које спадају у тзв. посебно осетљиве категорије.

Статутом Међународног кривичног суда предвиђено је постојање више мера заштите жртава и сведока међу којима се издвајају искључење јавности ради заштите жртава и сведока и заштита идентитета жртве. Поред наведеног омогућено је коришћење видео-конференцијске везе приликом саслушања сведока када се као сведок појављује жртва сексуалног деликта или дете.¹⁰⁷ Одредбама Правила о поступку и доказима предвиђене су две процесне ситуације. У случају техничке непосредности када суд одобрава да сведок исказ даје *viva voce* (усмено) пред већем применом уређаја за аудио и видео снимање уколико је тужиоцу, одбрани и самом већу омогућено да испитују сведока у истом тренутку када даје исказ. Као и случај одступања од начела непосредности у ситуацији када ако претпретресно веће није омогућило тужиоцу да пре формално покренутог поступка обави одређене истражне радње, веће може одобрити изношење током суђења претходно тонски или видео снимљеног исказа сведока, или преписа таквог исказа. Коришћење оваквог материјала могуће је искључиво уколико сведок који је дао претходно снимљени исказ није присутан у поступку пред претресним већем, а тужилац и одбрана су имали прилику да га испитају током давања исказа, односно у време снимања и уколико се сведок који је дао претходно снимљени исказ, а који је присутан током суђења пред претресним већем, не противи емитовању исказа.

5.4. Заштита сведока у поступцима пред Специјализованим већима

У саставу Секретаријата Специјализованих већа налази се Служба за пружање заштите и подршке сведоцима чија се надлежност односи на спровођење заштитних и безбедносних мера, као и на пружање савета и остале помоћи сведоцима и другима који су изложени ризику услед сведочења сведока. Службом за пружање заштите и подршке сведоцима руководи секретар. Правилником о поступку и доказима Специјализованих већа предвиђена је се заштита жртава и сведока која се, пре свега, односи на безбедност, физички и психички интегритет, достојанство и приватност истих. Међу предвиђеним заштитним мерама се издвајају вођење поступка *in camera*, предочавање доказа

---

¹⁰⁷ Члан 68, Римски статут.

електронским или другим посебним средствима, као и заштита идентитета. Посебне одредбе Правилника о поступку и доказима односе се на заштиту угрожених сведока жртава сексуалног насиља, родно заснованог насиља или децу. Судија или панел има право да одбије такве заштитне мере за жртве сексуалног насиља, родно заснованог насиља или децу сведоке (или жртве) искључиво након што пажљиво размотри све околности, посебно околности које се односе на жртве. Служба за пружање заштите и подршке жртвама може да поднесе представке судији за претходни поступак, претресном панелу или специјализованом тужиоцу у вези са одговарајућим заштитним мерама, мерама безбедности, саветовањем и помоћи за сведоке пре, у току и после сведочења пред специјализованим већима.¹⁰⁸

Заштитне мере могу сведока или жртава (оштећених) који учествују у поступку могу бити одређене на основу самосталне одлуке претресног панела, на основу захтева једне од страна у поступку или Службе за пружање заштите и подршке сведоцима, под условом да увођење тих мера не би угрозило права оптуженог. Захтеви за одређевиња заштитних мера могу бити поднети као поверљиви, чиме ће им бити одређен степен тајности. Мере којом се спречава јавно објављивање идентитета или места боравка сведока (или жртве) која учествује у поступку, или лица која су у родбинској или другој вези са њима односе се на измену имена и података на основу којих се може утврдити идентитет у јавним списима Специјализованих већа, необјављивање јавности било ког списка који указује на идентитет сведока или жртве, необјављивање било којих списка, материјала или података којима се открива или на основу којих се може открити идентитет сведока заступнику жртава или жртвама које учествују у поступку, сведочење коришћењем уређаја за измену слике и гласа, сведочење путем видео-конференцијске везе или додељивање псеудонима. Остале мере заштите односе се на одржавање потпуно затворене или полузатворене седнице, као и постојање института потпуно анонимног сведока. Поред мера заштите, предвиђене су и одређене мере подршке сведоцима и жртвама како би се олакшало сведочење посебно осетљивим сведоцима, укључујући жртве сексуалног и родног насиља, старије сведоке или сведоке млађе од 18 година. Међу тим мерама предвиђено је присуство психолога, саветника или члана уже породице током сведочења сведока, једносмерно коришћење видео-конференцијске везе, заклањање сведока из видног поља оптуженог или достава питања унапред ради прослеђивања посредством панела. Заштитне мере и мере подршке према жртвама

---

¹⁰⁸ Члан 23, Закон о специјализованим већима и специјализованом тужилаштву, *Закон бр.05/Л-053*.

сексуалног и родног насиља, као и према лицима млађим од 18 година одобравају се осим уколико се поменута лица томе изричито не успротиве.¹⁰⁹ Транскрипт поступка који се односи на сведочење заштићеног сведока може се дати на коришћење у другим поступцима пред Специјализованим већима или у другој јурисдикцијама. Због тога, Служба за пружање заштите и подршке сведоцима дужна је пре сведочења да упозна сведока са опасношћу од нехотичног или противправног откривања његовог идентитета или сведочења упркос наложеним заштитним мерама и могућношћу да дође до измене заштитних мера сходно правилу.

Заштитна мера сведока или жртве која учествује у једном поступку пред Специјализованим већима, донета од стране панела, остаје на снази у сваком другом каснијем поступку пред Специјализованим већима или у другој јурисдикцији, осим у случајевима када се измени. Овакве мера не спречавају специјализованог тужиоца да испуни обавезу објављивања на у каснијим поступцима, под условом да одбрану којој се подаци обелодањују упозна са природом наложених заштитних мера и обавезом да их се придржава. Измена заштитних мера могућа је на основу захтева страна у првобитном или каснијем поступку који се подноси панелу који је издао налог за наведену заштитну меру или уколико тај панел није више поступајући, поступајућем панелу у каснијем поступку. Сведок има могућност да се самостално или помоћу свог правног заступника у потпуности или делимично одрекне заштитних мера након што га панел или Служба за пружање заштите и подршке сведоцима поуче о последицама таквог одрицања.¹¹⁰

5.5. Заштита сведока у поступцима за кривична дела ратних злочина у Републици Србији

У кривичном процесном законодавству Републике Србије сведок, као незаменљиви процесни субјекат, ужива посебну заштиту предвиђену законом. Осим сведока, посебну заштиту у кривичном поступку ужива и оштећени, као и вештак, стручно лице, стручни саветник и прикривени иследник. Мере заштите сведока, по свом карактеру, могу бити процесне и ванпроцесне природе.¹¹¹ Мере процесне природе односе

---

¹⁰⁹ Специјализована већа Косова, *Правилник о поступку и доказима пред Специјализованим већима Косова*, 2017, Правило 80

¹¹⁰ Специјализована већа Косова, *Правилник о поступку и доказима пред Специјализованим већима Косова*, 2017, Правило 81

¹¹¹ С. Кнежевић, *Op.cit.*, 2015, стр. 298

се на постојање посебних доказних правила за саслушање учесника у кривичном поступку, као и одговарајућу процесну заштиту осетљивих сведока са циљем спречавања скундарне виктимизације, док се под мерама ванпроцесне природе подразумева заштита изван кривичног поступка, а која се састоји се у предузимању радњи које не служе непосредно спровођењу кривичног поступка. Закоником о кривичном поступку предвиђене су три врсте процесне заштите сведока: *основна заштита* која подразумева активности усмерене на заштиту сведока првенствено од увреда, претњи и сваког другог напада,¹¹² *заштита посебно осетљивих сведока* под којом се подразумева заштита сведока који је с обзиром на узраст, животно искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу, начин или последице извршеног кривичног дела, односно друге околности случаја посебно осетљив,¹¹³ као и *мере према заштићеном сведоку* које се примењују када постоје околности које указују да би сведок давањем исказа или одговором на поједина питања себе или себи блиска лица изложио опасности по живот, здравље, слободу или имовину већег обима. Под овим мерама се подразумева испитивање заштићеног сведока под условима и на начин који обезбеђују да се његова истовестност не открије јавности, а изузетно ни окривљеном и његовом браниоцу.¹¹⁴ Поред наведеног, као вид заштите предвиђено је испитивање сведока путем видео-конференцијске везе, односно употребом техничких средстава за пренос слике и звука.

Законом о програму заштите учесника у кривичном поступку остварена је ванпроцесна заштита сведока и њима блиским лицима, који су услед давања исказа или обавештења значајних за доказивање у кривичном поступку изложени опасности по живот, здравље, физички интегритет, слободу или имовину.¹¹⁵ Према овом закону заштита сведока се може применити како на сведока, тако и на оштећеног и сведока сарадника, али и на окривљеног, вештака, стручно лице и на лица блиска поменутиим процесним субјектима. Програм заштите учесника у кривичном поступку спроводи се у кривичним поступцима за кривична дела против уставног уређења и безбедности, за кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом и за кривична дела организованог криминала.¹¹⁶

---

¹¹² Члан 102, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

¹¹³ Члан 103, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

¹¹⁴ Члан 105, Законик о кривичном поступку, *Службени гласник*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

¹¹⁵ Члан 1, Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, *Службени гласник*, број 85/2005.

¹¹⁶ Члан 5, Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, *Службени гласник*, број 85/2005.

Програм заштите сведока треба разликовати од програма помоћи жртвама кривичног дела, што значи да се оштећени који нису значајни као сведоци не могу укључити у Програм заштите сведока. Са друге стране, статус заштићеног лица по програму може добити искључиво ако је реч о исказу, односно пружању информације, без које би било онемогућено или знатно отежано доказивање у поступцима за кривична дела против уставног уређења и безбедности, за дела против човечности и међународног права и за дела са елементима организованог криминала.¹¹⁷ Програм заштите сведока спроводи Јединица за заштиту у оквиру Министарства унутрашњих послова. Активности Јединице за заштиту односе се на спровођење програма заштите којим је предвиђено обезбеђивање економске, психолошке, социјалне и правне помоћи заштићеном лицу. Законом о програму заштите учесника у кривичном поступку је предвиђена обавеза свих органа, организација и служби да пруже помоћ Јединици за заштиту и да на њен захтев изврше радње из своје надлежности потребне за спровођење Програма заштите. Унутрашњу организацију и систематизацију радних места унутар саме Јединице за заштиту уређује посебним актом министар унутрашњих послова, који и распоређује руководиоца Јединице за заштиту.¹¹⁸ Програм заштите је скуп мера предвиђених овим законом које се примењују у циљу заштите живота, здравља, физичког интегритета, слободе или имовине заштићеног лица.¹¹⁹ Програмом заштите сведока предвиђене су следеће мере заштите: физичка заштита личности и имовине, промена пребивалишта или премештање у другу заводску установу, прикривање идентитета и података о власништву, као и промена идентитета. Подаци у вези са Програмом заштите представљају службену тајну.

Законом о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине уређује се образовање, организација, надлежност и овлашћења државних органа и посебних организационих јединица државних органа, ради откривања, кривичног гоњења и суђења за кривична дела одређена овим законом.¹²⁰ Досадашња пракса у процесуирању кривичних дела ратних злочина показала је да веома важан сегмент обухвата заштита сведока, из разлога што је услед угрожености сведока, мала вероватноћа да ће се сведок одлучити да се појави пред суд и сведочи. Са циљем

---

¹¹⁷ З. Лазаров, *op.cit.*, 2018, стр. 229.

¹¹⁸ Члан 13, Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, *Службени гласник*, број 85/2005.

¹¹⁹ Члан 2, Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, *Службени гласник*, број 85/2005.

¹²⁰ Члан 1, Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине, *Службени гласник РС*, бр. 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007 и 104/2009.

спречавања секундарне виктимизације основана је Службе за помоћ и подршку оштећеним и сведоцима у Вишем суду у Београду, која је примарно била формирана при Већу за ратне злочине јуна месеца 2006. године. Служби за помоћ и подршку оштећеним и сведоцима поверено је обављање административно-техничких послова, послова везаних за помоћ и подршку оштећенима и сведоцима, као и послова обезбеђења услова за примену процесних одредаба.

С обзиром на то да су досадашња искуства показала да се велики број жртава кривичних дела ратних злочина суочава са секундарном виктимизацијом, постојања ове специјализоване службе је позитивно и упућује на закључак да је заштита сведока и жртава од секундарне виктимизације подједнако важна као и заштита од кривичног дела, будући да им је потребно пружити помоћ како би лакше превазишли негативна осећања и како би били охрабрени да пред судом дају исказ, што је од великог значаја за утврђивање истине и остваривање правде.¹²¹

---

¹²¹ З. Лазаров, *op.cit.*, 2018, стр. 250.

ЗАКЉУЧАК

Јединствена особеност кривичних дела ратних злочина огледа се у томе што је процесуирање ових кривичних дела, поред националних судова, под одређеним условима поверена и међународним кривичним судовима који раде на основу сопствених правила и статута створених на темељу одговарајући међународних уговора. Развој међународних судских институција био је у доброј мери условљен и заснован на чињеници да национална правосуђа нису показала способност и спремност да откривају и праведно кажњавају извршиоце најтежих међународних кривичних дела, нарочито ако је реч о њиховим држављанима и након ратова који, по правилу, обилују бројним тешким кршењем права. Анализа статутарних норми и правила међународних кривичних судова показала је да оне садрже значајне и високо релевантне изворе међународног кривичног и хуманитарног права који су од значаја за идентификацију и квалификацију ратних злочина као међународних кривичних дела. Ову чињеницу потврдила је и судска пракса међународних судова, иако судске пресуде не представљају правно утемељени извор права. Неке измене статутарних правила као што је то био случај са променом статута Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију и увођењем, тим путем, у праксу доктрине "удруженог злочиначког подухвата" остале су спорне, али се, упркос томе, судски прецеденти у пракси међународних кривичних трибунала високо уважавају па у великој мери остају незаобилазна окосница инкриминације ратних злочина. Приступ схватању судских пресуда као извора међународног кривичног права у великој мери је под утицајем разлика у приступу том питању између континенталне и англо-саксонске правне мисли. Међутим, овај концепт је у досадашњој пракси показао низ слабости које се првенствено огледају у томе што применом УЗП у судској пракси МКСЈ, уведени су без сагласности држава потписница Статута МКСЈ нови кривичноправни институти и проширени елементе кажњивости; истицање судске праксе као главног извора инкриминације ратних злочина које почини више лица на основу заједничког плана није сагласно са чланом 38. Статута Међународног суда правде којим је јасно утврђена хијерархија извора и којим су се уговорни извори и међународне конвенције, примарни извор, а судске одлуке и кривичноправна доктрина тек помоћно средство за утврђивање правних правила. Поред наведеног, МКСЈ није доказао да концепт удруженог злочиначког подухвата има корене у међународном обичајном праву, односно да их је имао у време када су били почињени злочини који су предмет суђења у МКСЈ.

Кривични поступак у кривичном процесном законодавству Републике Србије који се води у предметима ратних злочина не представља посебну процесну форму која се битно разликује од опште форме кривичног поступка за сва остала кривична дела. Иако није реч о посебном процесноправном третману ратних злочина, анализом је утврђено да постоје одређена одступања од опште форме и типичних решења у процесуирању кривичних дела ратних злочина, односно да постоје неке модификације општих процесних правила, које су релативно мањег значаја. Главне специфичности кривичног поступка у гоњењу и суђењу учиниоцима ратних злочина односе се на сферу доказивања. У погледу поступка за ратне злочине постоје одређена одступања од општег режима која се односе на неколико процесних питања: од посебних доказних радњи које се примењују у кривичним поступцима за ратне злочине до процесног положаја и улоге тзв. „окривљеног као сведока“ и „осуђеног као сведока“.

Заштита сведока представља један од најважнијих сегмената у процесуирању кривичних дела ратних злочина. Предвиђањем мера заштите сведока у кривичном поступку, поред тога што се доприноси повећањем безбедности сведока, доприноси се остварињу правде. Применом заштитних мера доприноси се побољшању положаја сведока у кривичном поступку, што даље доприноси јачању доказног кредибилитета.

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамов Смиља, Миленко Крећа, *Међународно јавно право*, Београд, 2011, Академија за дипломатију и безбедност;
- Анализа праћења суђења мисије ОЕБС у Србији, *Поступци за ратне злочине у Србији*, 2015, Београд;
- Бејатовић Станко, Шкулић Милан, Илић Горан, *Приручник за примену Законика о кривичном поступку*, Београд, 2010, ОЕБС:Мисија у Србији;
- Београдски центар за људска права, *Поступци за ратне злочине у Србији - законодавство и пракса*, 2008, Београд;
- Бошковећ Мићо, *Транснационални организовани криминалитет: Облици испољавања и методи супротстављања*, 2003, Београд, Полицијска академија;
- Васиљевић Тихомир, Грубач Момчило, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд, 2003, Службени гласник;
- Векарић Бруно, *Специфичности третмана ратних злочина у међународном и националном кривичном законодавству*, Београд, 2016, Правни факултет Универзитета Унион у Београду;
- Вуковић Миодраг, *Овлашћења органа унутрашњих послова у сузбијању организованог криминала*, Београд, 2003, Стратегија државног реаговања против криминала, ИКСИ и др.;
- Ђорђевић Ђорђе, *Кривично право - посебни део*, Београд, 2011, Криминалистичко-полицијска академија;
- Ђурђић Војислав, Јовашевић Драган, *Међународно кривично право*, Београд, 2003, Номос;
- Илић Горан, *Устројство и надлежност органа за сузбијање организованог криминала и упоредна решења*, Београд, 2003, Стратегија државног реаговања против криминала, ИКСИ и др.;
- Игњатовић Александар, *Кривично право – посебни део*, Нови Сад, 2007, Привредна академија;
- Извештај Тужилаштва за ратне злочине бр. 258-18;
- Јанковић М. Бранимир, Радивојевић Зоран, *Међународно јавно право*, Београд, 1991, Стручна књига;
- Јанковић Бранислав, *Оснивање међународног кривичног суда*, Сарајево, 1957, Годишњак Правног факултета у Сарајеву;
- Јовановић Иван, *Начини покретања надлежности међународног кривичног суда*, 2002, Београд, Међународна политика бр. 1107;
- Јовашевић Драган, *Међународно кривично правосуђе – између права, правде и помирења*, Ниш, 2011, Правни факултет у Нишу;
- Јовашевић Драган, *Појам, елементи и карактеристике међународног кривичног дела*, Београд, 2005, Страни правни живот;
- Јовашевић Драган, *Међународна кривична дела – одговорност и кажњивост*, Ниш, 2010, Правни факултет;
- Касезе Антонио, *Међународно кривично право*, Београд, 2005, Београдски центар за људска права;
- Кнежевић, Саша, *Кривично процесно право – општи део*, Ниш, 2015, Центар за публикације;
- Лазаров Зорана, *Заштита сведока у кривичном поступку*, Београд, 2018, Правни факултет;

- Лопичић Јелена, *Кривичноправна заштита ратних заробљеника у југословенском кривичном праву*, Београд, 2005, Ваша књига;
- Лукић Татјана, *Посебности кривичног поступка за организовани криминал, тероризам и корупцију*, Нови Сад, 2008, Правни факултет;
- Маринковић Дарко, *Сузбијање организованог криминалитета – специјалне истражне методе*, Нови Сад, 2010, Прометеј;
- Марковић Милан, *Нирнбершко суђење – примена нових начела у међународном кривичном праву*, Београд, 1973, Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања;
- Милошевић Милан, *Положај и улога полиције у поступку против учинилаца ратних злочина*, Београд, 2004, Положај и улога полиције у преткривичном поступку (зборник радова), ВШУП – ИКСИ;
- „Окончати културу некажњивости за злочине по међународном праву“, *Amensty international*, Београд, 2014;
- Рачић Обрад, *Један поглед на стални Међународни кривични суд*, Београд, 1998, Међународна политика бр. 1072;
- Раичевић Небојша, *Стварна надлежност међународног кривичног суда*, Београд, 2005, Страни правни живот;
- Report: *Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo*, Parliamentary Assembly, Јануар 2011;
- Стојановић Зоран, *Међународно кривично право*, Београд, 2004, Јустинија;
- Стојановић Зоран, Делић Наташа, *Кривично право, Посебни део*, Београд, 2013, Правни факултет Универзитета у Београду – Правна књига;
- Симовић Миодраг, Благојевић Милан, *Међународно кривично право*, Бања Лука, 2007, Паневропски „Апеирон“ Универзитет;
- Томашевић Горан, *Темелни институти међународног казненог процесног права*, Сплит, 2004, Зборник Правног факултета у Сплиту;
- Фонд за хуманитарно право, *10 година процесуирања ратних злочина у Србији – контуре правде*, 2013, Београд;
- Шкорич Марисабел, *Посебне овласти тужитеља Међународног казненог суда да одустане од истраге и казненог прогона*, Загреб, 2007, Зборник Правног факултета у Загребу;
- Шкулић Милан, *Организовани криминалитет: појам и кривичнопроцесни аспекти*, Београд, 2003, Досије.

Закони и други прописи

- Устав Републике Србије, Службени гласник Р. Србије број 98/2006;
- Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине, Службени гласник РС бр. 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007 и 104/2009;
- Законик о кривичном поступку, Службени гласник број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019;
- Закон о сарадњи Србије и Црне Горе са Међународним трибуналом за кривично гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. Године, Службени лист СРЈ број 18/2002 и Службени лист СЦГ број 16/2003;

- Закон о специјализованим већима и специјализованом тужилаштву, Закон бр.05/Л-053;
- Закон о потврђивању Римског статута Међународног кривичног суда, Службени лист СРЈ - Међународни уговори, бр. 5/2001;
- Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, Службени гласник број 85/2005;
- Кривични законик, Службени гласник Р. Србије број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2011, 104/2013, 108/2014, 94/2016;
- Кривични законик тзв. Републике Косово, Законик бр. 04/Л-082;
- Статут Међународног кривичног суда за бившу Југославију;
- Женевска конвенција о поступању са ратним заробљеницима (III Женевска конвенција), Службени лист ФНРЈ бр. 24/50;
- Правилник о поступку и доказима, Међународни кривични суд за бившу Југославију, 2015;
- Правилник о поступку и доказима пред Специјализованим већима Косова, Специјализована већа Косова, 2017.

Интернет извори

- <http://www.icty.org>
- <https://www.scp-ks.org>

САЖЕТАК

Рат који се дефинише као оружани сукоб две формације као последицу има велики број жртава на обе стране. У светским ратовима страдало је много војника на различитим фронтovima, али је поражавајућа истина да у бити људске душе постоји неописива похлепа за владавином, покораванем света и мржњи према онима који су другачији или који не мисле исто. Управо у тој чињеници се налази разлог због чега је много невиних, ненаоружаних цивила изгубило своје животе на тако монструозан начин да се чињенице о томе косе са оним елементарним, оним што одваја човека од животињског света. Настала у почетку у обичајном праву, правила ратовања свој писани основ добијају тек у XIX веку, настојањем државе, а затим и читаве међународне заједнице, да их на одговарајући начин систематизују и уреде, а то је чињено помоћу разних међународних уговора. На тај начин је формирано међународно ратно право, које је представљало окосницу за настанак и развој међународног кривичног права, које има за последицу индивидуалну кривичну одговорност и примену кривичне санкције.

Предмет овог рада се, пре свега, односи на анализу поступка за кривична дела ратних злочина у међународном и националном законодавству. Анализа поступка у међународном законодавству обухвата анализу поступка *ad hoc* трибунала, сталног кривичног суда, као и интернационализоване (хибридне) судове, док се на националном нивоу бави анализом позитивног законодавства које се односи на материју кривичних дела ратних злочина. С обзиром на важност ратних злочина као међународног проблема у раду ће, такође, бити обрађени процесни, материјално правни и организациони аспект Међународног кривичног суда за бившу Југославију, Међународног кривичног суда, Специјализованих већа и специјализованог тужилаштва. Рад се бави одређивањем процесног положаја, током поступка, као и улоге процесних субјеката у поменутих судовима, као и организационим одређивањем истих. Део рада посвећен је посебним доказним радњама као института који је предвиђен за откривање и кажњавање кривичних дела ратних злочина у законодавству Републике Србије. Поред наведеног, кроз рад је извршена анализа процесуирања кривичних дела ратних злочина пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију, као и процесуирања од стране Тужилаштва за ратне злочине.

Јединствена особеност кривичних дела ратних злочина огледа се у томе што је процесуирање ових кривичних дела, поред националних судова, под одређеним

условима поверена и међународним кривичним судовима који раде на основу сопствених правила и статута створених на темељу одговарајући међународних уговора. Кривични поступак у кривично процесном законодавству Републике Србије који се води у предметима ратних злочина не представља посебну процесну форму која се битно разликује од опште форме кривичног поступка за сва остала кривична дела. Главне специфичности кривичног поступка у гоњењу и суђењу учиниоцима ратних злочина односе се на сферу доказивања.

Кључне речи: *Међународно кривично право, Ратни злочини, Међународни кривични суд за бившу Југославију, Међународни кривични суд, Специјализована већа и специјализовано тужилаштво.*

SUMMARY

PROCEEDINGS FOR WAR CRIMES IN INTERNATIONAL AND NATIONAL LEGISLATION

The definition of war is an armed conflict between two formations, and as a consequence has a large number of casualties on both sides. Many soldiers were killed in different wars on different fronts in the world wars, but it is a devastating truth that there is an indescribable greed for the rule in the human soul, the subjugation of the world, and hatred of those who are different or who do not think the same. This is the very reason why many innocent, unarmed civilians have lost their lives in a whirlwind of distress in such a monstrous way that the facts about it are at odds with that elementary, what separates people from the animal world. Although the rules of war was formed initially in customary law, these rules got their written basis in the XIX century. With the efforts of the state and then of the entire international community to properly systematize and regulate them this was done through various international treaties. In this way, international war law was formed, which represented the backbone for the emergence and development of international criminal law, resulting in individual criminal responsibility and the application of criminal sanction.

The subject of this topic is primarily concerned with the analysis of proceedings for war crimes in international and national legislation. Analysis of proceedings on international level includes ad hoc tribunal, permanent court as well as internationalized courts, while at the national level it deals with the analysis of positive legislation for war crimes. Given the importance of war crimes as an international problem, proceedings, substantive and organizational aspects of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, the International Criminal Tribunal, the Kosovo Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office, as well as the authorities in the Republic of Serbia. The subject process with the determination of the procedural position and role of the procedural entities in the aforementioned courts, as well as the organizational determination of them. Part of the work is devoted to special investigative techniques as an institute intended to detect and punish war crimes in the legislation of the Republic of Serbia. In addition, the topic analyzes the prosecution of war crimes at the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, as well as by the War Crimes Prosecutor's Office.

The uniqueness of war crimes is reflected in the fact that, in addition to national courts, the prosecution of these crimes is entrusted also to the international criminal courts, which operate on the basis of their own rules and statutes created under appropriate international

treaties. Criminal proceedings in the criminal procedural legislation of the Republic of Serbia conducted in war crimes cases do not constitute a special procedural form that is significantly different from the general form of criminal proceedings for all other crimes. The main specifics of criminal proceedings in the prosecution and trial of war criminals relate to the sphere of evidence.

Keywords: *International Criminal Law, War Crimes, International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, International Criminal Court, Kosovo Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office.*

БИОГРАФИЈА

Ђорђевић Александар, рођен је 12.07.1993.године у Гњилану, АП Косово и Метохија, Република Србија. Основно и средње образовање завршио је у Кос. Каменици. Основно у О. Ш. „Десанка Максимовић“, а средње у Гимназији (природно математички смер) са просеком 5,0 због чега је на крају школовања награђен „Вуковом дипломом“. Након завршетка средњег образовања исте године (2012.) уписује Криминалистичко-полицијску академију на којој је успешно завршио своје образовање са просечном оценом 8,27 и тиме стекао звање *струковни криминалиста* (180 ЕСПБ). У међувремену дипломирао је и на Факултету за пословне студије и право у Београду и тиме стекао звање *дипломирани правник* (240 ЕСПБ). Након тога, школске 2017/2018 године уписује мастер студије (смер унутрашњи послови) на Правном факултету Универзитета у Нишу.

Своју професионалну каријеру започео је фебруара 2017. године у општини Косовска Каменица, да би у марту 2017. године засновао радни однос у Министарству унутрашњих послова где и даље ради.

Поред формалног посветио је пажњу и неформалном образовању учествовавши на бројним предавањима, трибинама и скуповима признатих академика и стручњака из земље и иностранства. Кроз учешће на разним семинарима и радионицама добитник је сертификата из области људских права, родне равноправности, волонтаризма и др. Образовањем и својим интересовањима овладао је програмирањем и радом на рачунару (у програмима Word, Excel, Power Point, Corel, Photoshop).

Од страних језика говори енглески, руски и албански језик.